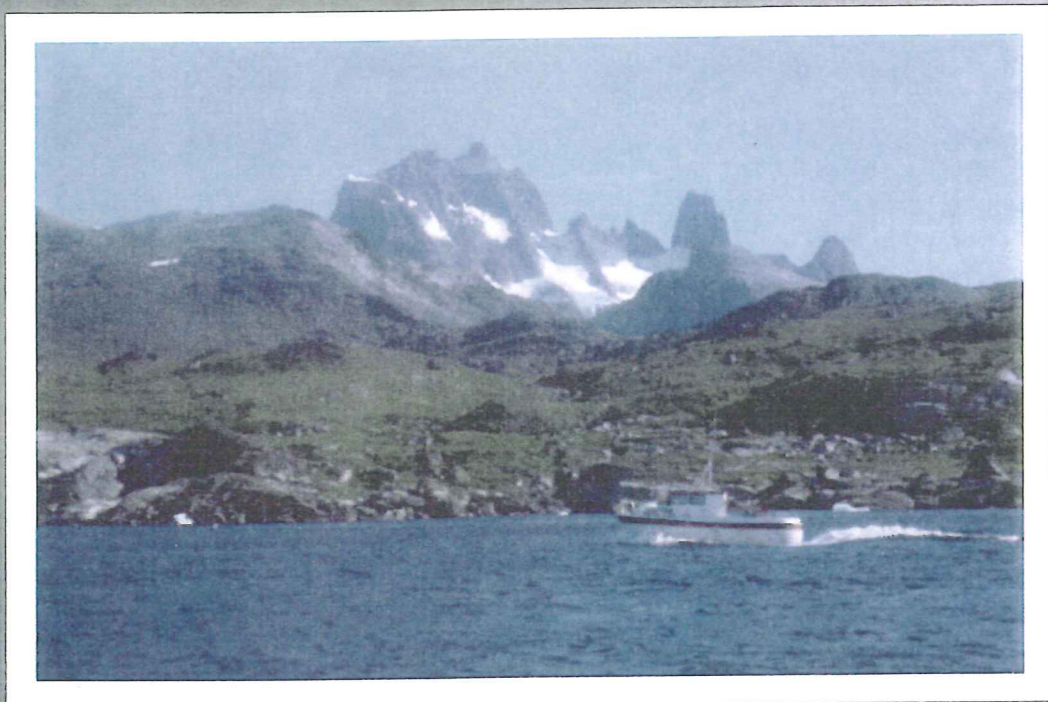

FELTRAPPORT · 1

TIDLIG THULEKULTUR I SYDGRØNLAND

RAPPORT OM UNDERSØGELSERNE I NANORTALIK KOMMUNE,
SOMMEREN 2001

Kristine Raahauge, Nanortalik Museum · Martin Appelt, SILA · Hans Christian Gulløv, SILA
(sammenskrivning og redaktion) · Hans Kapel, SILA · Cicilie Krause, Institut for Arkæologi, KU · Niels
Algreen Møller, Institut for Arkæologi, KU

SILA · NATIONALMUSEETS CENTER FOR GRØNLANDSFORSKNING · JANUAR 2002

TIDLIG THULEKULTUR I SYDGRØNLAND

RAPPORT OM UNDERSØGELSERNE I NANORTALIK KOMMUNE, SOMMEREN 2001

Kristine Raahauge, Nanortalik Museum · Martin Appelt, SILA · Hans Christian Gulløv,
SILA (sammenskrivning og redaktion) · Hans Kapel, SILA · Cicilie Krause, Institut for
Arkæologi, KU · Niels Algreen Møller, Institut for Arkæologi, KU

SILAs m/s Sonja ud for Eggers Ø
(Akunnaap qaqqaa, 940 m)

NATIONALMUSEET

FORSKNINGS- &
FORMIDLINGSAFDELINGEN
SILA - CENTER FOR
GRØNLANDSFORSKNING
FREDERIKSHOLMS KANAL 12
DK - 1220 KØBENHAVN K

INDHOLD

- I. Indledning *side 1*
- II. Oversigt over besøgte lokaliteter *side 2*
- III. Rejserapport *side 3*
- IV. Metode og omfang *side 8*
- V. Beskrivelser og undersøgelser *side 10*
  - Kangeq *side 10*
  - Innarsuit *side 13*
  - Kangerluk *side 14*
  - Anorliuitsoq *side 14*
  - Eggers Ø, vest *side 24*
    - Itilleq *side 26*
    - Itillip Illua *side 27*
  - Kangerlutsiaq *side 28*
    - Illussat *side 29*
  - Kuummiut *side 29*
  - Sandhavn *side 33*
- VI. Konklusioner *side 40*
  - Tidlig Thulekultur i Sydgrønland *side 40*
    - Bebyggelsesgeografi *side 41*
    - Bopladsstruktur *side 41*
  - Dateringer - diskussion *side 42*
- VII. Forskningsplaner *side 44*
- VIII. Kildehenvisninger *side 45*

II. OVERSIGT OVER BESØGTE LOKALITETER

	Eskimo	Nordbo
<u>Kortblad 59V1-I:</u>	- 7 (Sammissoq) - 14 (Itilleq) - 21 (Eggers Ø, vest)	- 501 (B 111) - 503 (Kangerlutsiaq)
<u>Kortblad 59V1-IV:</u>	- 12 (Kuummiut) - 16 (Østprøven) - 17 (Sandhavn)	- 502 (Herjolfsnæs) - 504 (Sandhavn, sydligst)
<u>Kortblad 60V2-II:</u>	- 12 (Innarsuit) - 14 (Anorliuitsoq bygd) - 15 (Anorliuitsoq) - 26 (Illussat) - 30 (Sandhavn, vest)	- 509 (Kangerluk) - 520 (Sandhavn, Ø221) - 521 (Sandhavn, Ø221a) - 522 (Sandhavn, Ø221b)
<u>Kortblad 60V2-III:</u>	- 21 (Kangeq)	- u.nr. (øst for Kangeq)

På otte eskimoplads registreredes 51 boligtomter, 40 teltefundamenter, 96 grave, 33 depoter, 11 rævefælder, 16 huler eller ly og 13 andre anlæg, i alt 260 anlæg. På nogle pladser foretoges ikke optælling (59V1-I-7 (som retteligt skal placeres på kortblad 60Ø1-III), 59V1-I-14, 59V1-IV-16 og 60V2-II-14). En eskimoisk grav registreredes ved nordbogården i Kangerlutsiaq (59V1-I-503) og en ørredfangstplads lå øst for nordbogården på Eggers Ø (59V1-I-501).

På syv nordboplads registreredes i alt 43 anlæg. Enkelte pladser lykkedes det ikke at verificere (59V1-IV-504 og 60V2-II-509).

I. INDLEDNING

I perioden 9. juli til 29. august 2001 deltog SILAs medarbejdere i arkæologiske undersøgelser af eskimoiske og norrøne anlæg i Sydgrønland. I indeværende rapport omtales arbejdet, som fandt sted i forbindelse med projektets eskimoiske del.

SILAs samarbejdspartner var Nanortalik Museum, der var aktiv deltager i alle delprojekter, men som i det efterfølgende optræder som partner i den del, der vedrører projektet *Inuit og Nordboer i Sydgrønland*.

I den foreliggende rapport redegøres for de arkæologiske undersøgelser, som med titlen *Tidlig Thulekultur og det mulige kulturmøde mellem Inuit og Østerbygdens Nordboer* fandt sted på to udvalgte lokaliteter, samt for de nybesigtigelser af indberettede pladser, som ikke tidligere har været besøgt af fagfolk.

Til brug for undersøgelserne var indkøbt et 24 fods fartøj, navngivet *Sonja*, der blev hentet i Nuuk og sejlet til Nanortalik af Gulløv og Kapel i perioden 9. til 17. juli.

I perioden 18. til 29. juli gennemførtes besigtigelser af ni pladser, og gravninger blev udført på Anorliuitsoq. Et par palæoeskimoiske pladser blev påvist i form af lithisk materiale opsamlet på Itilleq og Illussat. Deltagerne var Kristine og Poul Raahauge, som deltog med eget fartøj, samt Martin Appelt, Cille Krause, Niels Algreen Møller samt Gulløv og Kapel.

I perioden 30. juli til 15. august henlagdes undersøgelserne til Sandhavn, hvor holdet bistod med undersøgelserne og opmålingerne af pladsens norrøne anlæg samt gravede i et af de eskimoiske anlæg på lokaliteten. Under opholdet besøgte Herjolfsnæs, hvor NMU var i færd med undersøgelser af det formodede levn efter et naust. Ydermere registreredes pladsen Kuummiut øst for Frederiksdal med tidlige Thule anlæg.

I perioden 16. til 26. august deltog Cille Krause og H.C. Gulløv i seminargravningen på Ø34 i Qorlortoq dalen, der blev gennemført i et samarbejde mellem SILA og Qaqortoq Museum ved museumsleder Georg Nyegaard. Krause og Gulløv hjemrejste 27. august, mens Kapel hjemrejste 29. august fra Herjolfsnæs.

Notesbøger, fotos, opmålinger, registreringsark og indsamlede fund og prøver til AMS-dateringer af de undersøgte anlæg, der ligger til grund for den foreliggende rapport, befinder sig på SILA.

Rapporten er mangfoldiggjort på Nationalmuseets kopicentral.

Hans Christian Gulløv
SILA
januar 2002

III. REJSERAPPORT

Mandag den 9. juli

Hans Kapel afrejse til Nuuk. Søsætning og klargøring af Sonja.

Tirsdag den 10. juli

Klargøring af Sonja.

Onsdag den 11. Juli

Klargøring af Sonja. H.C. Gulløv afrejse til Nuuk.

Torsdag den 12. juli

Indkøb, brændstof og afgang sydover. Tæt tåge. Lagde til i Færingehavn for natten. Stille.

Fredag den 13. juli

Brændstof. Afgang i tæt tåge. Sejlede udenskærs i kysttågen indtil Fiskenæsset, hvor det var skyfrit. Købte brændstof og fortsatte sydover ud i den tætte tåge. Problemer med styretøjet. Måtte kaste anker i den sidste vig inden Isblinken. Stille.

Lørdag den 14. juli

Fortsatte problemer med styretøj og nu også med selvstarteren. Sejlede ud i tågen og forbi Isblinken i frisk vind med rimelig sigtbarhed. Brændstof i Paamiut, hvor selvstarteren blev repareret. Fortsatte sydover efter proviantindkøb. Passerede den tætte is på Sermilik i tæt tåge og kastede anker i Smallesund.

Søndag den 15. juli

Skyfrit. Problemer med skrueaksler og skrueindstilling. Sejlede sydover i bakgear. Kontaktede Grønnedal for hjælp, fik tilladelse til at lægge til kaj og blev nødtørftigt repareret. Lå over for natten.

Mandag den 16. juli

Fik ladet batteriet op. Sejlede sydover med fin fjordvind og lavthængende skyer. Passerede Sannerut og Kobberminebugten i høje dønninger. Over Bredefjord og ind i tæt tåge. Måtte kaste anker i en lille vig vest for Mato.

Tirsdag den 17. juli

Sejlede til Qaqortoq. Morgenkaffe på museet. Elektrikerarbejde på Sonja. Nyt batteri, brændstof og proviant. Sejlede sydover uden om Sermersooq og nåede Nanortalik inden midnat. Modtaget på kajen af rejsen af holdet.

Onsdag den 18. juli

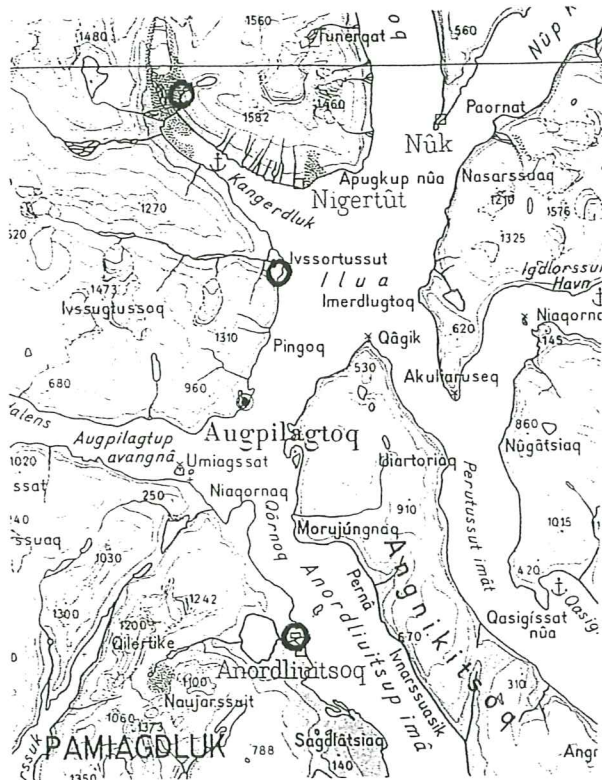
Pakkede til rekognosceringen, købte ind og sejlede sydover i to fartøjer. Nåede Aappilattoq over midnat og lagde til kaj.

Torsdag den 19. juli

Sejlede sydpå i strålende sol til Anorliuitsoq og kastede anker. Lejretablering. Pladsens mange anlæg på begge sider af elvmundingen blev skitseopmålt, og en prøvegravning blev påbegyndt i anlæg 2 med cirkulær grundplan nord for elven.

Fredag den 20. juli

Overskyet med regn og blæst. Nysne på fjeldtoppene omkring os. Fortsat gravning i anlæg 2. Indledte prøvegravning i anlæg 10 af Ruin Ø type syd for elven. Kraftige vindstød med regn.

Lørdag den 21. juli

Vejrbedring, regnen ophørte. Fortsatte prøvegravningerne, som kunne afsluttes hen under aften.

Søndag den 22. juli

Nedtog lejren i sol. Besigtigede bygden Anorliutsoq og ledte efter palæoeskimoiske levn. Sejlede nordpå og kastede anker ud for Innarsuit, som blev skitseopmålt. Fortsatte mod Apukkup nuua men kunne ikke styre fartøjet mod kastevindene og sejlede ind i Kangerluk og kastede anker. Det lykkedes ikke at finde den registrerede nordbogård ved bræen oppe i dalen. Sejlede til Aappilattoq og lagde til kaj.

Mandag den 23. juli

Sejlede sydpå i strålende sol gennem Qoornoq langs vestsiden af Eggers Ø.

Kastede anker i vigen ud for pladsen umiddelbart nord for Kap Christian. Skitseopmålte lokaliteten med flere ældre tomter og returnerede via færingehavnen i Kangerluk norden om Eggers Ø og videre ned gennem Ikeq til den forladte bygd Iitilleq. Her opsamledes palæoeskimoiske efterladenskaber langs strandbredden. Nordlys på den skyfrie nattehimmel.

Tirsdag den 24. juli

Skyfrit. Gik over til den registrerede nordbogård ved bunden af Iitillip Illua. Flere huler lå i uren bag gårdens fem anlæg. En tidligere ørredlejr lå ved elvens udløb inderst i fjorden. Registrerede steder med palæoeskimoiske levn ved Iitilleq. Sejlede over Ikeq til nordbopladsen i Kangerlutsiaq, som blev skitseopmålt. Fortsatte nordpå til den forladte bygd Sammissoq og kastede anker for natten. Vinden steg i styrke.

Onsdag den 25. juli

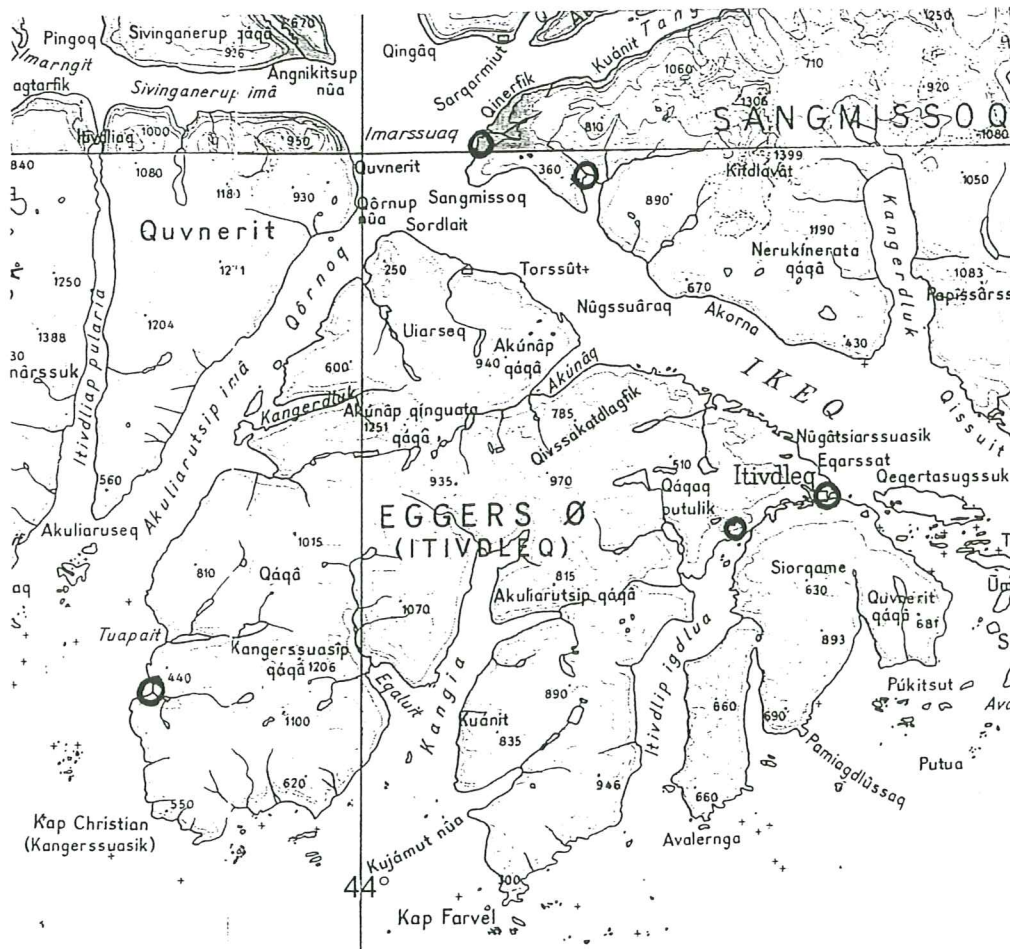
Overskyet og frisk vind. Sejlede til Aappilattoq. Tankede brændstof og købte ind. Sejlede mod Torsukattak. Problemer med Sonjas styretøj. Returnerede til Aappilattoq. Øget vindstyrke til stormende kuling. Overnattede i havnen.

Torsdag den 26. juli

Storm. Forblev i havnen.

Fredag den 27. juli

Regn. Vinden løjede af. Sejlede ud gennem Torsukattak og lagde på vejen ind til pladsen

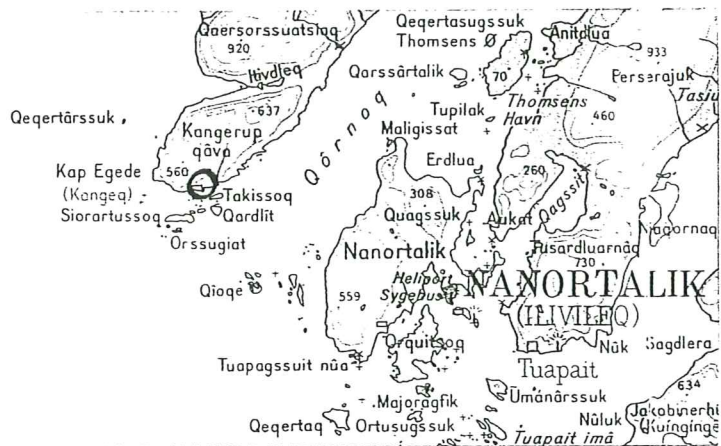
Illussat på østsiden af Pamialluk. Skitseopmålte lokaliteten og opsamlede et knivblad af bjergkrystal fra dorsetkulturen. Fortsatte til Nanortalik.

Lørdag den 28. juli

Købte ind til de kommende ugers ophold i Sandhavn. Sonja repareret.

Søndag den 29. juli

Sejlede i strålende sol til Kangeq på sydspidsen af Sermersooq. Skitseopmålte pladsen og registrerede en nyfundet formodet nordbotomt. Returnerede til Nanortalik.

Mandag den 30. juli

Stille og sol. Bar udstyr ombord på inspektionskutteren Tulugaq. Afgik mod Sandhavn med det nyankomne norrøne Sandhavn- og Herjolfsnæshold ombord. Lossede udstyr i Sandhavn og etablerede lejr.

Tirsdag den 31. juli

Sol. Fortsatte lejrindretningen. Besigtigede anlæggene ved det centrale Sandhavn. Nordlys på nattehimmelen.

Onsdag den 1. august

Kølig nordenvind. Påbegyndte skitseopmåling af anlæggene i Sandhavn. Åbnede en grøft mellem de to tætliggende, norrøne boligstrukturer.

Torsdag den 2. august

Nordenvind. Afsluttede skitseopmålingerne. Påbegyndte gravning i den eskimoiske boligtomt, anlæg 6. Mindre prøvehuller i den formodede eskimoiske tomt, anlæg 10. Prøvegravninger i et par anlæg (som viste sig at være eskimoiske) nord for det store stenpakhuis, anlæg 1.

Fredag den 3. august

Sol, stille og fluer. Fortsatte gravningen i anlæg 6 samt nordbogrøften. Indledte den egentlige opmåling af anlæggene i Sandhavn med GPS-baseret udstyr. Lun blæst som tiltog i styrke med regn.

Lørdag den 4. august

Føhnstorm. Lejren totalskadet. Sonja rev sig løs. Lejren reetableret nødtørftigt sidst på dagen. Vinden løjede af.

Søndag den 5. august

Lavthængende skyer med regn. Sejlede om til Herjolfsnæs for at indmåle anlæggene inklusive det formodede naust, hvor undersøgelser var indledt. Returnerede til Sandhavn. Regnen ophørte, det var blikstille.

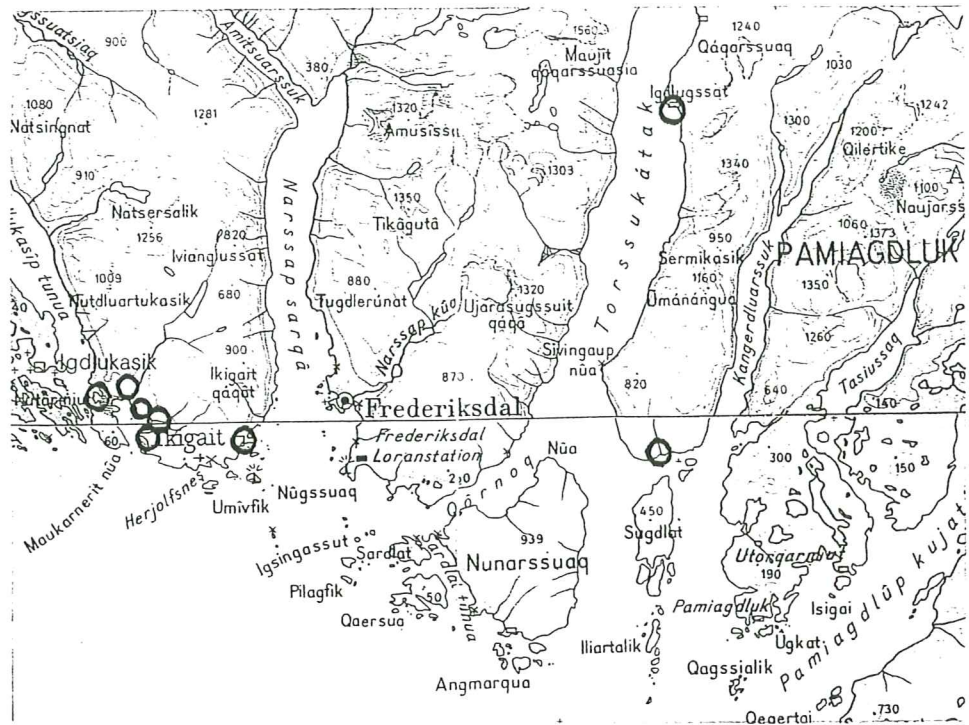
Mandag den 6. august

Fint vejr med sol. Genoptog opmålingen af Sandhavn. Fortsatte gravningen af anlæg 6

og i nordbogrøften. Sonja rev sig atter løs og måtte herefter stormsikres i en lille vig. Styretøjet fungerede ikke længere sikkert. Regn.

Tirsdag den 7. august

Blæst med skyer og sol. Fortsatte gravningerne. Skitseopmålte de norrøne fårefolde og tilhørende anlæg nord for Sandhavn. Stormsikrede teltene.

Onsdag den 8. august

Blæst og regn. Måtte indstille gravningerne, da en ny føhnstorm atter umuliggjorde ophold.

Torsdag den 9. august

Vindstille med regn. Ingen skader. Gravningerne blev genoptaget, og undersøgelsen af anlæg 6 kunne afsluttes med profilopmåling. Anlægget dækket til. Regnen ophørt.

Fredag den 10. august

Tåge. Afrejse for Sandhavns nordbohold, som tog Sonja med på slæb til Nanortalik. Grøften blev gravet i bund.

Lørdag den 11. august

Overskyet men tørt. Afrensede profiler og påbegyndte opmålingen. Sejlede til Herjolfsnæs i Raahauges fartøj Apparaq og så naustgravningen samt bygningsresterne af en formodet lille smedje i kystskrænten foran. Fortsatte til Frederiksdal og lagde til for natten.

Søndag den 12. august

Smukt vejr med sol. Sejlede østover til Kuummiut på Pamialluk, hvor pladsen med flere ældre Thule tomter blev skitseopmålt. Returnerede til Sandhavn.

Mandag den 13. august

Stille med tåge. Opmålingen af grøftens profiler blev afsluttet og prøver udtaget. Gravningen tildækket. Pakning af udstyr.

Tirsdag den 14. august

Let brise og sol. Gik langs Sandhavns inderste vig over til vinterpladsen på sandtangens vestside. Skitseopmålte anlæggene dér. Lejrnedtagning påbegyndtes.

Onsdag den 15. august

Overskyet og tørt. Pakning af de sidste kasser. Afhentning af inspektionskutteren Tulugaq. Ankomst til Nanortalik.

Torsdag den 16. august

Gods til Danmark afleveret til forsendelse. Resten opmagasineret på museet. Afrejse til Narsarsuaq. Cille Krause og Gulløv videre til Qorlortoq med ophold og seminargravning på Ø34 indtil søndag den 26. august.

Fredag den 17. august

Hjemrejse for Martin Appelt og Niels Algreen Møller.

Mandag den 27. august

Hjemrejse for Cille Krause og Gulløv.

Onsdag den 29. august

Hjemrejse for Hans Kapel.

IV. METODE OG OMFANG

Sommerens feltarbejde var et led i SILAs igangværende forskningsprojekt *Inuit og Nordboer i Sydgrønland*, hvis delprojekt *Tidlig Thulekultur og det mulige møde mellem inuit og Østerbygdens nordboer* blev gennemført i Kap Farvel regionen, Nanortalik kommune.

Metode

De foreliggende informationer om regionens bebyggelse, som tidligere er præsenteret (Gulløv 2000: 28ff), var bestemmende for besigtigelserne og udgjorde grundlaget for udvælgelse af egnede udgravningsobjekter.

Tidlig Thulekultur skulle således ud fra de tilgængelige oplysninger være at finde på fem lokaliteter i den vestlige og centrale del af Kap Farvel regionen. Fra den østlige del foreligger endnu ingen iagttagelser, hvorfor denne del - primært af tidsmæssige årsager - ikke blev besøgt. Det lå derfor uden for sommerens program at opsøge området omkring Aluk, hvor der tidligere i forbindelse med et kort besøg var nyregistreret en del tomter fra senere perioder (jvf. Gulløv 1999: 20f).

Besigtigelserne blev gennemført med to fartøjer, som var SILAs 'Sonja' og 'Appaaraq' stillet til rådighed for Nanortalik Museum af Raahauge, hertil kom tilhørende gummibåde. Pladserne blev skitseopmålt, og der blev gennemført mindre prøvegravninger på to udvalgte lokaliteter, Anorliuitsoq og Sandhavn, med det formål at få organisk materiale til efterfølgende AMS-dateringer af Thulepladser uden for og i norrøn kontekst.

Bevaringsforholdene for organiske oldsager var her, som på andre tidligere undersøgte pladser, yderst ringe, hvorfor den arkæologiske beskrivelse af tidlig Thulekultur i landets sydligste del fortsat skal baseres på informationer om hustypologi, bosættelsesmønstre og bebyggelsesgeografi.

Undersøgelserne og registreringerne beskriver således kun Thulekulturen i Sydgrønland, og det er - trods fund af palæoeskimoiske oldsager på flere lokaliteter - endnu ikke lykkedes at påvise egentlige anlæg fra disse tidlige kulturer.

Sommerens undersøgelser afsluttede i vid udstrækning berejsningen af de kendte pladser med tidlige Thuletomter i Sydgrønland, som tidligere omfattede det såkaldte Julianehåb distrikt, dvs. Grønlands tre sydligste kommuner.

Der venter nu en opgave med funktionsbeskrivelse af de enkelte anlægstyper, som optræder i de indtil videre fire lokaliserede koncentrationer i bosættelsen: Qassimiut med hovedpladsen Upernivik, Narsaq Sund med pladserne Isua og Illutalik, Sydprøven med hovedpladsen Uunartoq og Kap Farvel regionen med hovedpladsen Anorliuitsoq. Flere, endnu ukendte, enkeltliggende pladser kan ikke udelukkes senere at dukke op.

Omfang

Blandt de besøgte lokaliteter, som er anført side 2, blev prøvegravninger foretaget på to pladser. Omfanget af sommerens berejsninger kan opgøres som følger:

<u>Inuit [nyere, ikke medtalt]</u>	<u>vinter</u>	<u>sommer</u>	<u>grave</u>	<u>fælder</u>	<u>huler</u>	<u>depot</u>	<u>andet</u>
59V1-I-7 (Sammissoq)	[7]	-	-	-	-	-	-
59V1-I-14 (Itilleq)	[12]	-	-	-	-	-	1 (palæo)
59V1-I-21 (Eggers Ø, vest)	6	2	1	3	-	10	-
59V1-IV-12 (Kuummiut)	6	3	20	3	4	6	1
59V1-IV-16 (Østprøven)	[5]	-	-	-	-	-	-
59V1-IV-17 (Sandhavn)	4	-	-	1	-	1	2
60V2-II-12 (Innarsuit)	3	1	2	-	1	1	-
60V2-II-14 (Anorliuitsoq)	[10]	-	-	-	-	-	-
60V2-II-15 (Anorliuitsoq)	17	12	6	-	-	4	-
60V2-II-26 (Illussat)	1	6	3	2	-	2	1 (palæo)
60V2-II-30 (Sandhavn, vest)	1	4	1	-	-	-	-
60V2-III-21 (Kangeq)	6	5	56	-	4	5	3+[21]
<u>Nordbo [anlæg, ikke medtalt]</u>							
59V1-I-501 (B 111)	[5]	-	-	-	[3]	-	1(ørredlejr)
59V1-I-503 (Kangerlutsiaq)	[6]	-	1	-	-	-	-
59V1-IV-502 (Herjolfsnæs)	[10]	-	-	-	-	-	-
59V1-IV-504 (Sandhavn, S.)	-	3	5	-	-	1	-
60V2-II-509 (Kangerluk)	[?]	-	-	-	-	-	-
60V2-II-520 (Ø221)	[12]	-	-	-	-	[1]	[1]
60V2-II-521 (Ø221a)	[1]	5	2	-	6	3	2
60V2-II-522 (Ø221b)	-	-	-	2	1+[3]	[2]	2+[2]
60V2-III-u.nr. (Kangeq)	[1]	-	-	-	-	-	-
Inuit anlæg, i alt	44	41	97	11	16	33	13

Tidlige tomter fra Thulekulturen fandtes på 59V1-I-21 (Eggers Ø, vest) med 1 tomt, på 59V1-IV-12 (Kuummiut) med 3 tomter, på 59V1-IV-17 (Sandhavn) med 1 tomt og på 60V2-II-15 (Anorliuitsoq) med 7 tomter.

V. BESKRIVELSER OG UNDERSØGELSER

I indeværende afsnit præsenteres de lokaliteter, som omfattedes af undersøgelsen, og hvor der blev indsamlet organisk materiale til naturvidenskabelige dateringer, samt enkelte andre pladser - herunder norrøne - hvor der blev gjort iagttagelser.

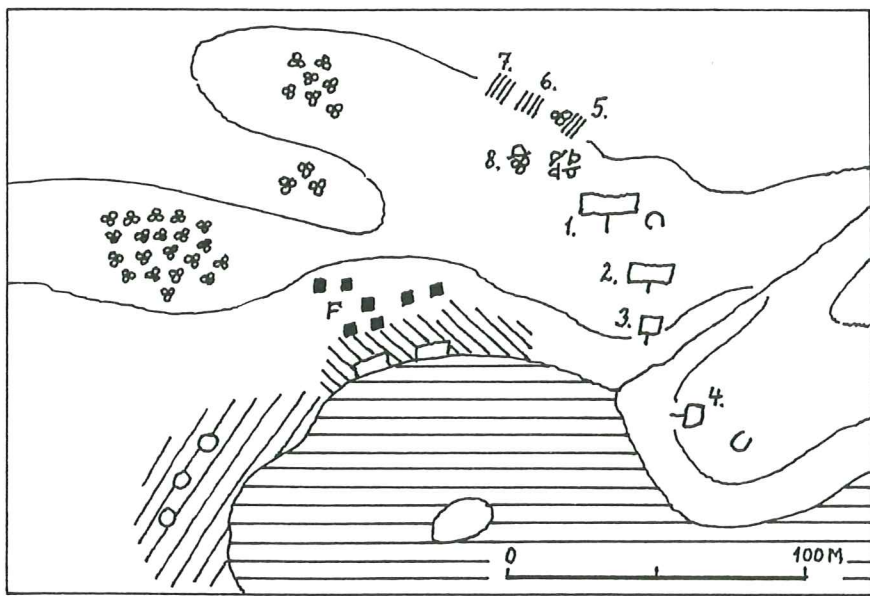
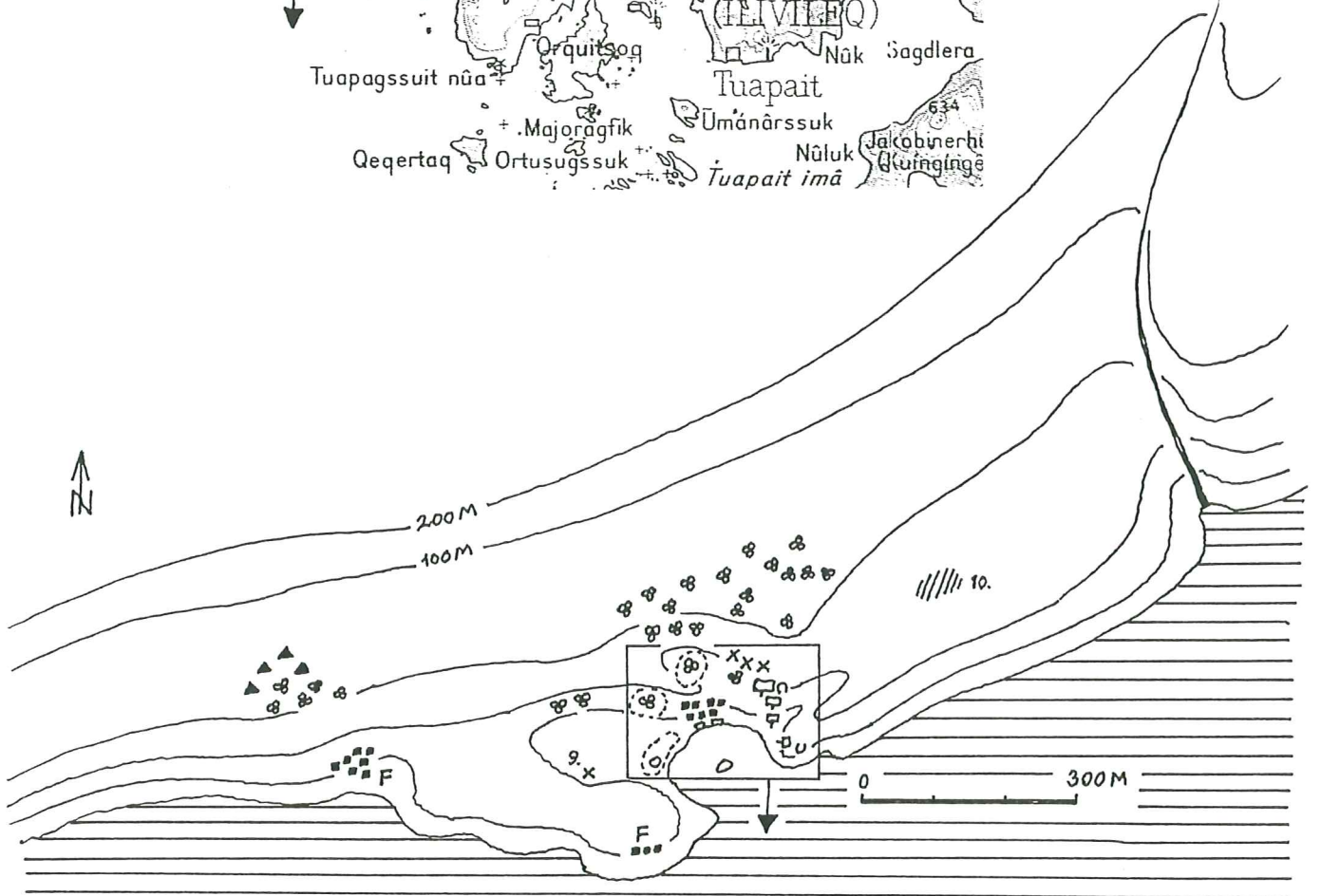
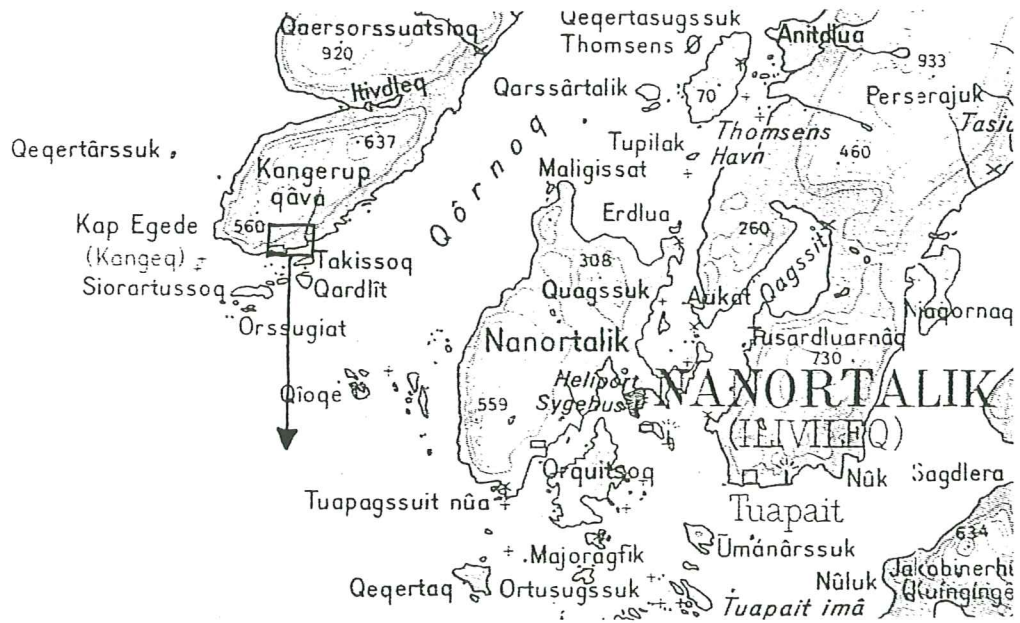
De besøgte lokaliteter, som alle eksisterer i fortidsmindedatabasen, blev registreret i form af principskitser med tilhørende anlægsbeskrivelser. Opmålinger, fotos, notesbøger m.v. befinder sig på SILA.

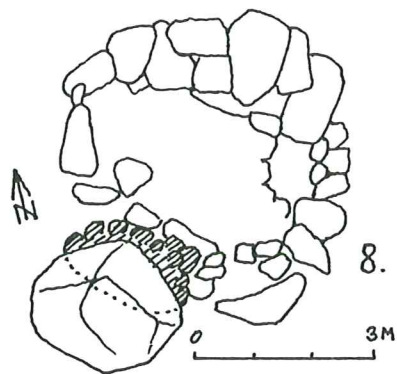
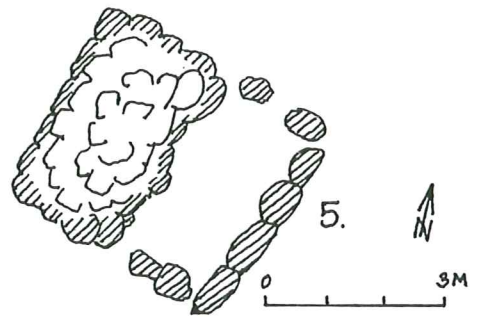
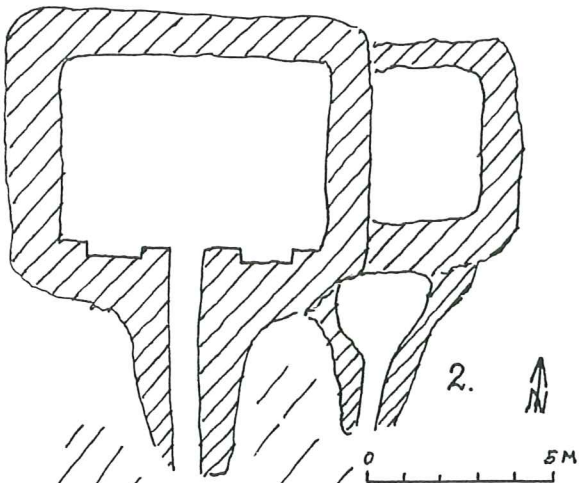
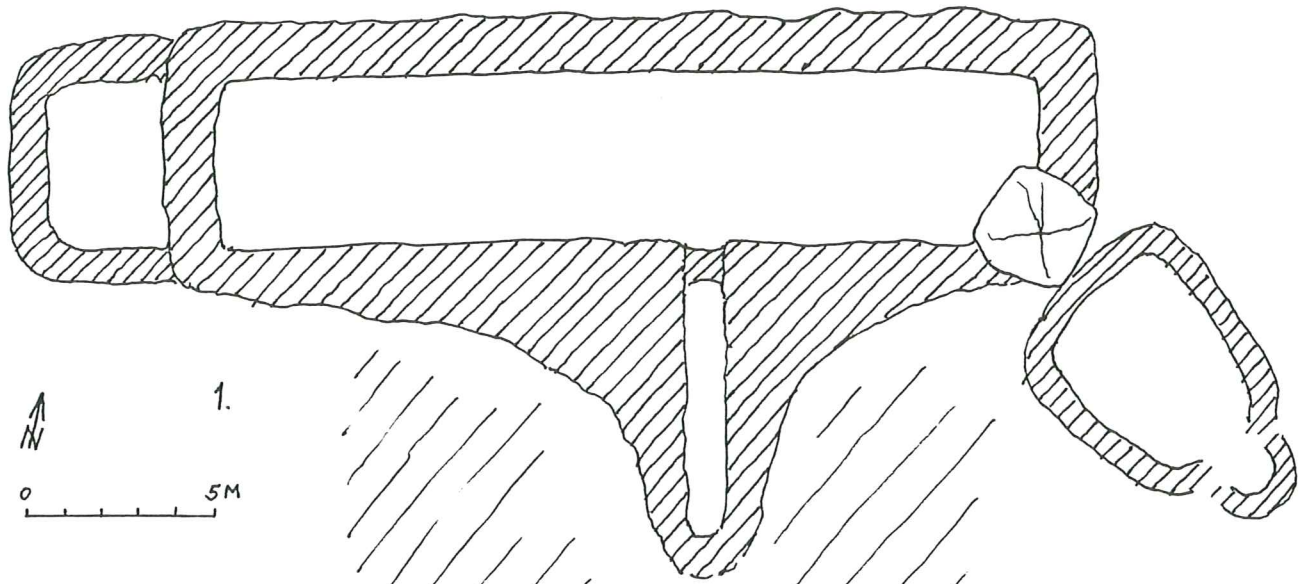
Kangeq, 60V2-III-21

På sydsiden af Sermersooq ligger bopladsen Kangeq i en lille beskyttende vig øst for forbjerget af samme navn. De registrerede anlæg ligger omkring vigen og i uren langs den stejle fjeldvæg, som løber parallelt med kysten. En del ældre fangsthytter ligger et par hundrede meter vest for pladsen, mens der på selve pladsen bag et par stærkt eroderede gamle tomter er rejst en samling nye fangsthytter. I erosionsskrænten foran en af de gamle tomter fandtes i sommeren 2001 en stenflise, hvorpå var indridset et kors omgivet af en cirkel. Langs vigens vestside ligger et græsbevokset areal med nyere teltringe. På et plateau længst mod øst blev iagttaget et ca. 10 x 20 meter revling- og græsbevokset areal med stenforløb og fordybninger, der blev tolket som et norrønt anlæg, måske en boligtomt. Bag pladsens tomter og fangsthytter (markeret med 'F') fandtes 56 grave, 4 huler eller ly og 5 depoter.

Oversigtsskitse

1. Fælleshus med stensatte vægge i flere skifter. Det indre rum er 22 meter langt og dermed det hidtil længste i Grønland. 8 meter lang husgang med en overliggersten på plads. En stor klippeblok ligger i tomtens sydøstlige hjørne. Uden for den vestlige væg ses et 3 meter langt rum. Op imod sydøst hjørne ligger et ældre teltfundament med ildstedslæmur. Den ca. 400 m² store mødding er bevokset med smørblomster.
2. Fælleshus med stensatte vægge i flere skifter. Det indre rum måler 7 x 5 meter med synlige nicher i frontvæggen. 6 meter lang husgang. Uden for den østlige væg ses et 3 meter langt og 4 meter bredt rum. Syd for dette er et depot opført i væggen. Stor blomsterbevokset mødding.
3. og 4. Nyere fangsthytter bygget ind i ældre tomter fra 1800-1900tallet.
5. Rektangulært rum med sider konstrueret af mindre blokke i to til tre skifter. Funktion ukendt. Bevokset med græs, marehalm, pil, revling, enebær og smørblomster. Mange sten brugt til en stor eskimoisk grav i anlæggets vestende.
6. og 7. Samme bevoksning som foregående. En del mindre blokke ses i disse 'anlæg'. Funktioner ukendt. Norrøne anlæg?
8. Ældre køddepot. Revlingbevokset og omgivet af pil. En eskimoisk grav er anlagt delvis under klippeblok mod sydvest.
9. Legeplads med stensatte anlæg.
10. Nordbo boligtomt, hvis udstrækning er ca. 10 x 20 meter.

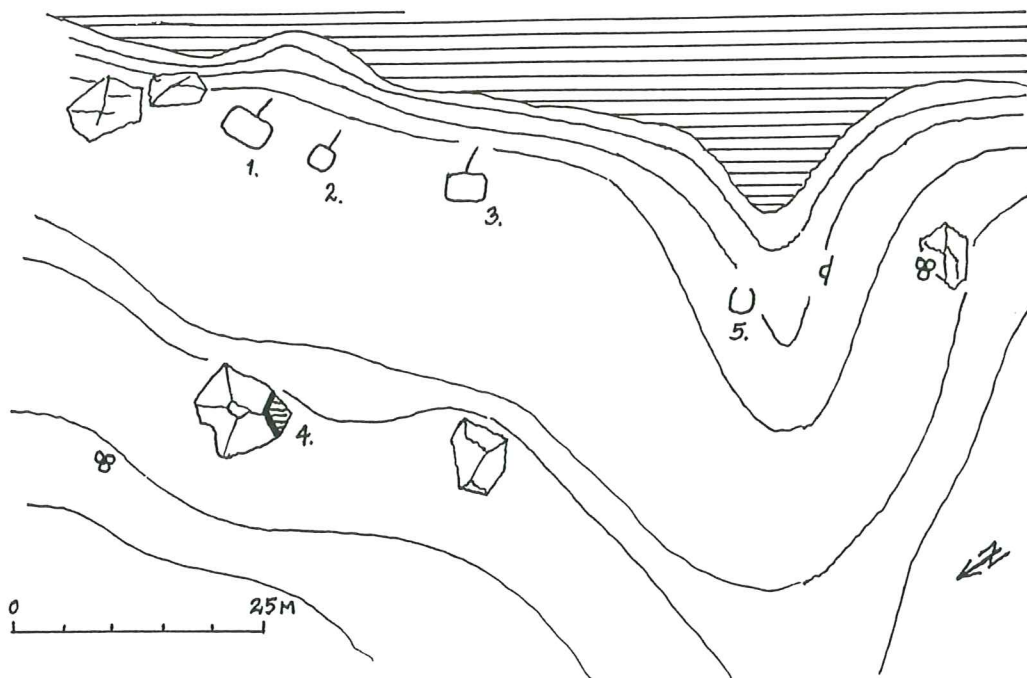

Innarsuit, 60V2-II-12 (kort, side 4)

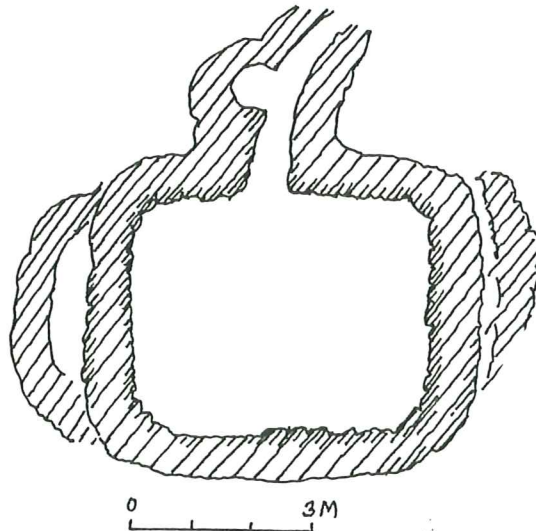
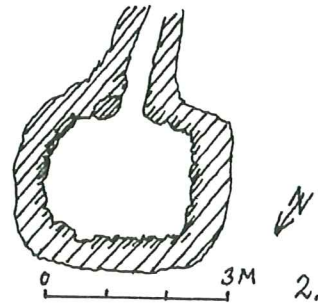
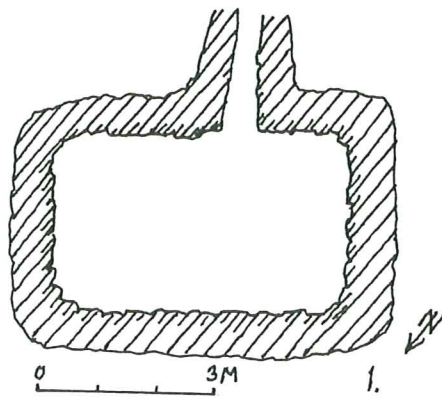
5 kilometer nord for bygden Aappilattoq ligger pladsen Innarsuit (eller Issortussut) på et frodigt bevokset næs med flere nedstyrtede, store klippeblokke. Tomterne, som alle er kraftigt bevokset med revling og pil, er anlagt ud til den stejle klippekyst, som falder 7-9 meter ned mod Ilua's åbne basin. På pladsen, der er omtalt som beboet på Rinks tid, ses også en ældre teltvold, to grave, et depot og et ly under klippeblok.

Oversigtsskitse

1. Fælleshus med vægge i fem skifter. Det indre rum måler ca. 5 x 3 meter. Synes at være det ældste.
2. Mindre hus med kraftige, stensatte vægge i fem skifter. Det indre, let afrundede rum måler ca. 2,5 x 2 meter. Tomten blev tidligere foreslået som værende af tidlig Thule-oprindelse (jvf. Bak 1968; Gulløv 2000: 30), men synes af samme alder som 1, eller yngre.
3. Fælleshus med vægge i fire skifter. Det indre rum måler ca. 5 x 4 meter. Nedstyrtede vægge eller levn fra ombygning ses ud for begge endevægge. En kogeniche er anlagt i husgangen. Er pladsens yngste anlæg.
4. Jægerly under klippeblok.

Kangerluk, 60V2-II-509 (kort, side 4)

Forgæves forsøg på at nå op til den afsatte nordboruin i 400 meters højde ved bræen. Det er endnu ikke, ifølge oplysninger fra fortidsminderegisteret, i nyere tid lykkedes at verificere det norrøne anlægs beliggenhed.

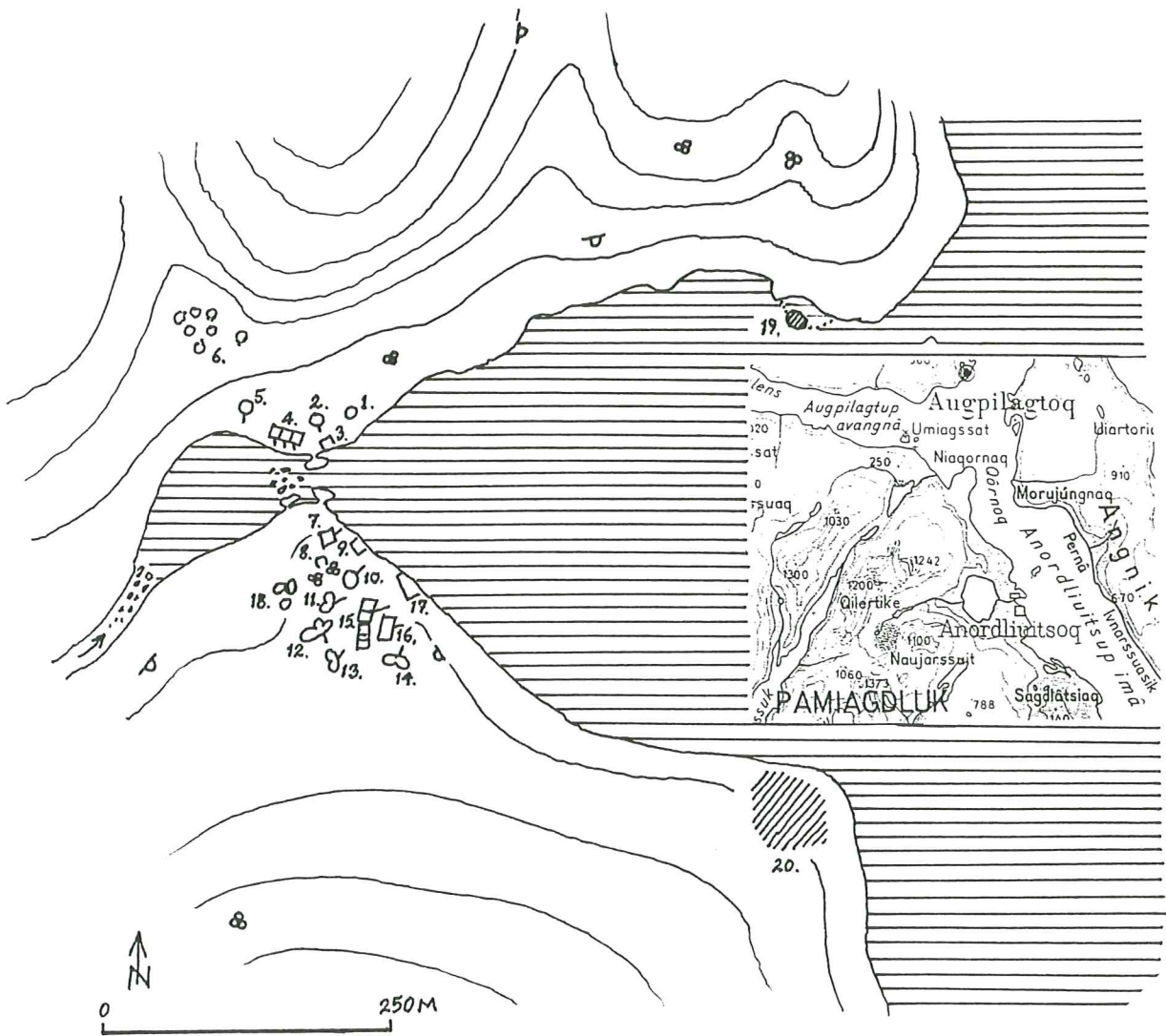
Anorliuitsoq, 60V2-II-15

Pladsen ligger i bunden af en vig på østsiden af Pamialluk øen ca. 10 kilometer syd for bygden Aappilattoq. Foruden pladsens 17 boligtomter er registreret 12 teltringe/-fundamenter, 6 grave og 4 depoter. Tomterne ligger blot et par meter over højvande, som har eroderet tre af disse. Adskillige tomter kan ud fra grundplanen at dømme placeres i tidlig Thule. Ørredelven, som deler pladsen, bliver fortsat brugt.

Oversigtsskitse

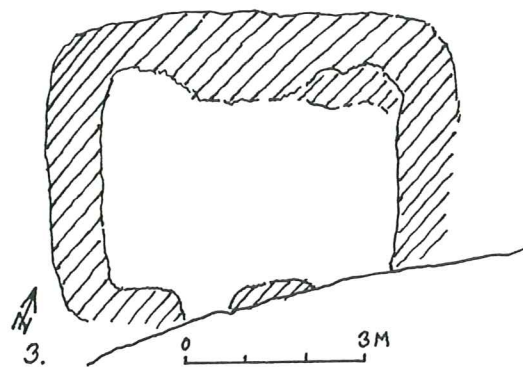
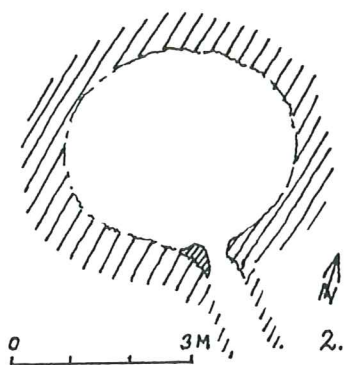
1. Nyere teltring.

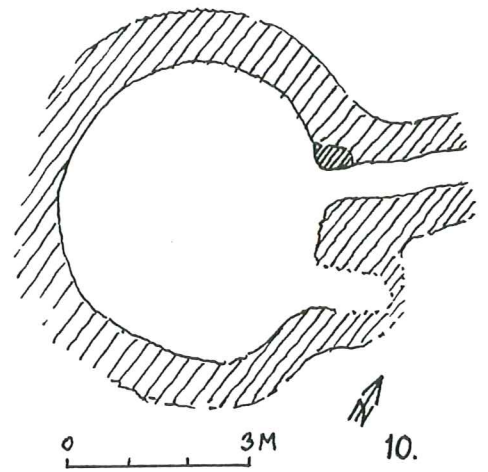
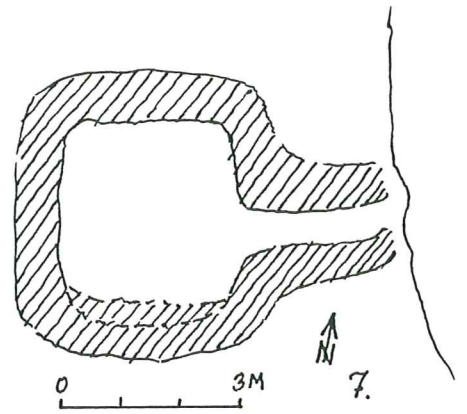
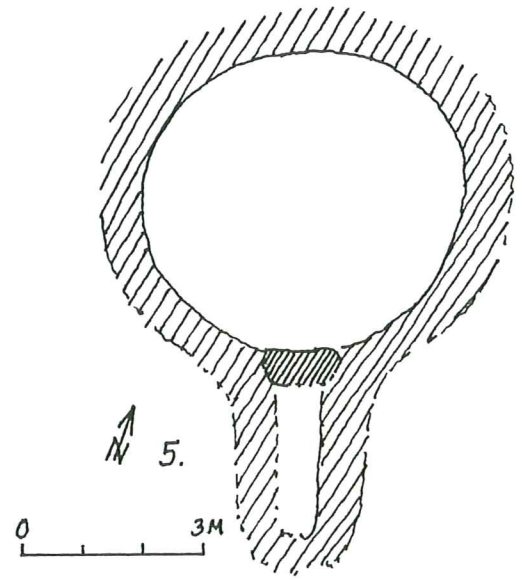
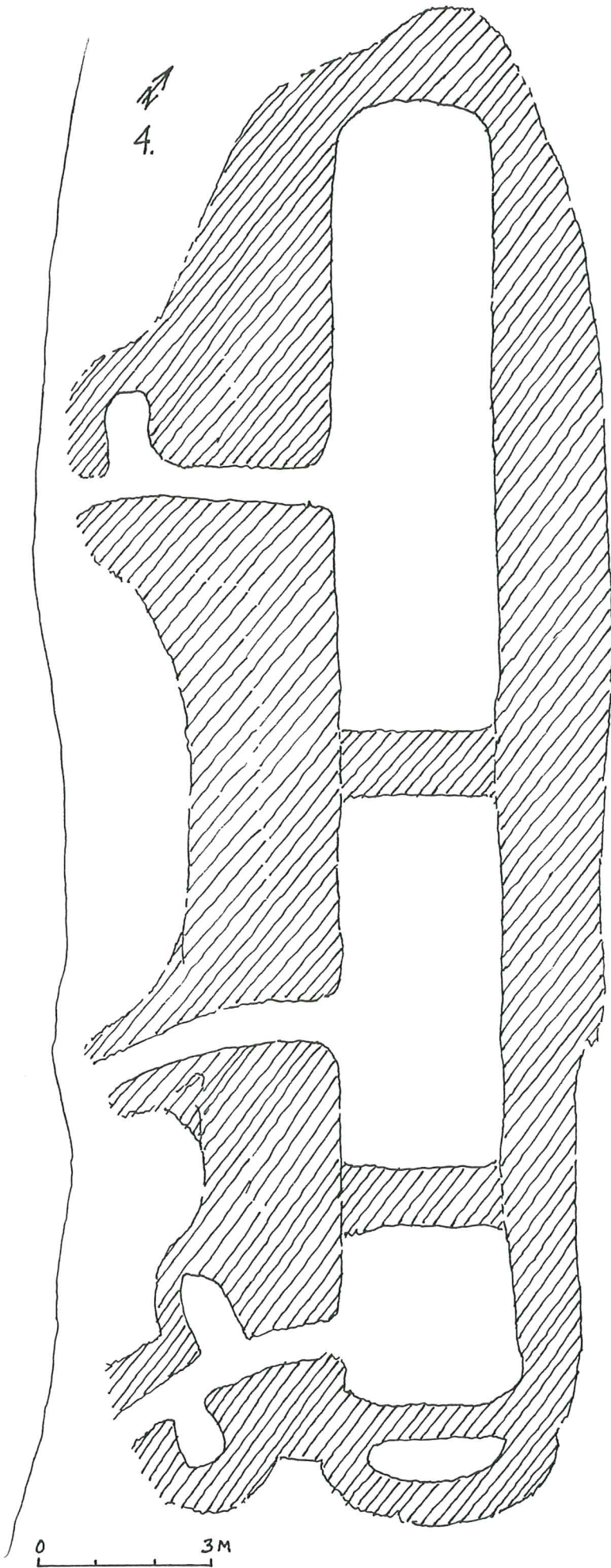
2. Forsænket tomt med næsten cirkulær grundplan af tidlig Thule oprindelse. Bevokset med pil og revling. Arkæologisk undersøgt.

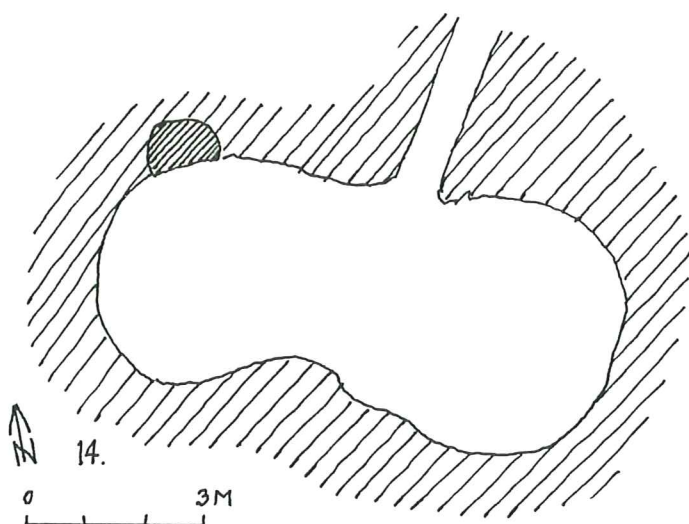
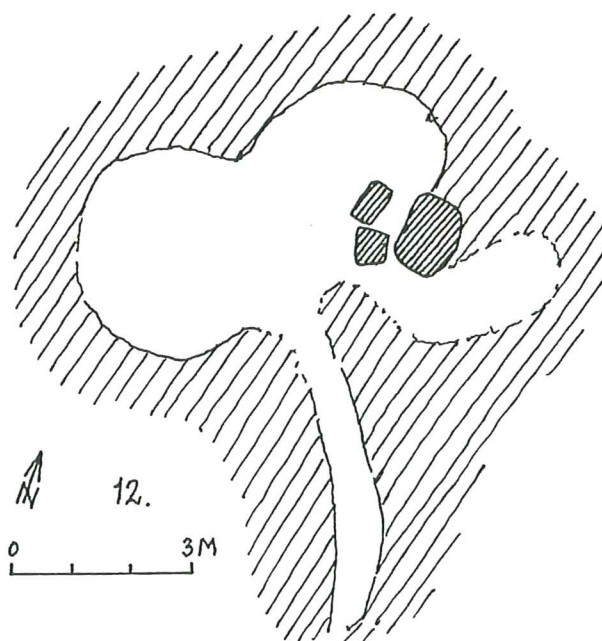
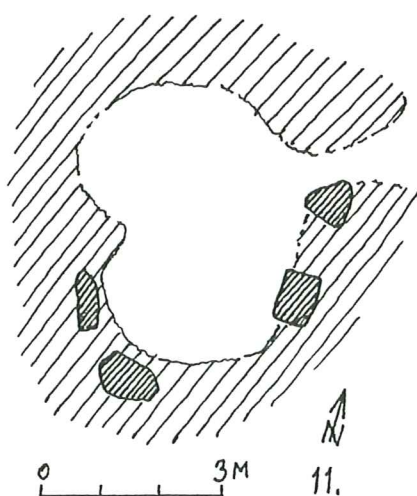
3. Nyere tomt med borteroderet frontvæg. Græsbevokset.

4. Fælleshus med kraftigt markerede, græsbevoksede vægge. Tomtens indre, hvis oprindelige længde er 21,5 meter, er med skillevægge opdelt i tre rum med hver sin separate husgang. To af husgangene er forsynet med køkkennicher. Et mindre rum ses ud for den sydøstlige gavl. Fronten ligger helt ud til elvløbet.

5. Forsænket tomt med cirkulær grundplan af tidlig Thule oprindelse. Qassi-lignende. Forsænket husgang med en overliggersten på plads. Bevokset med pil og revling.
6. Nyere teltplads med flere anlæg, hvoraf syv kan optælles.
7. Nyere, kvadratisk, græsbevokset tomt tomt.
8. Ældre teltvold.
9. Bagvæg af nyere, eroderet tomt bevokset med marehalm.
10. Forsænket tomt med afrundet grundplan og køkkenniche i frontvæggen. Tidlig Thule oprindelse. Bevokset med græs, pil og revling. Arkæologisk undersøgt.

11. Forsænket dobbelthus af tidlig Thule oprindelse. Bevokset med græs, pil og revling.

12. Forsænket, 'kløverbladformet' tomt af tidlig Thule oprindelse. Det østlige rum udgør formentligt en køkkenniche. Bevokset med græs, pil og revling.

13. Forsænket dobbelthus af tidlig Thule oprindelse. Bevokset med græs, pil og revling. Ikke opmålt. Byggematerialer til 15 er formentligt taget herfra.

14. Forsænket dobbelthus af tidlig Thule oprindelse. Bevokset med græs, pil og revling.

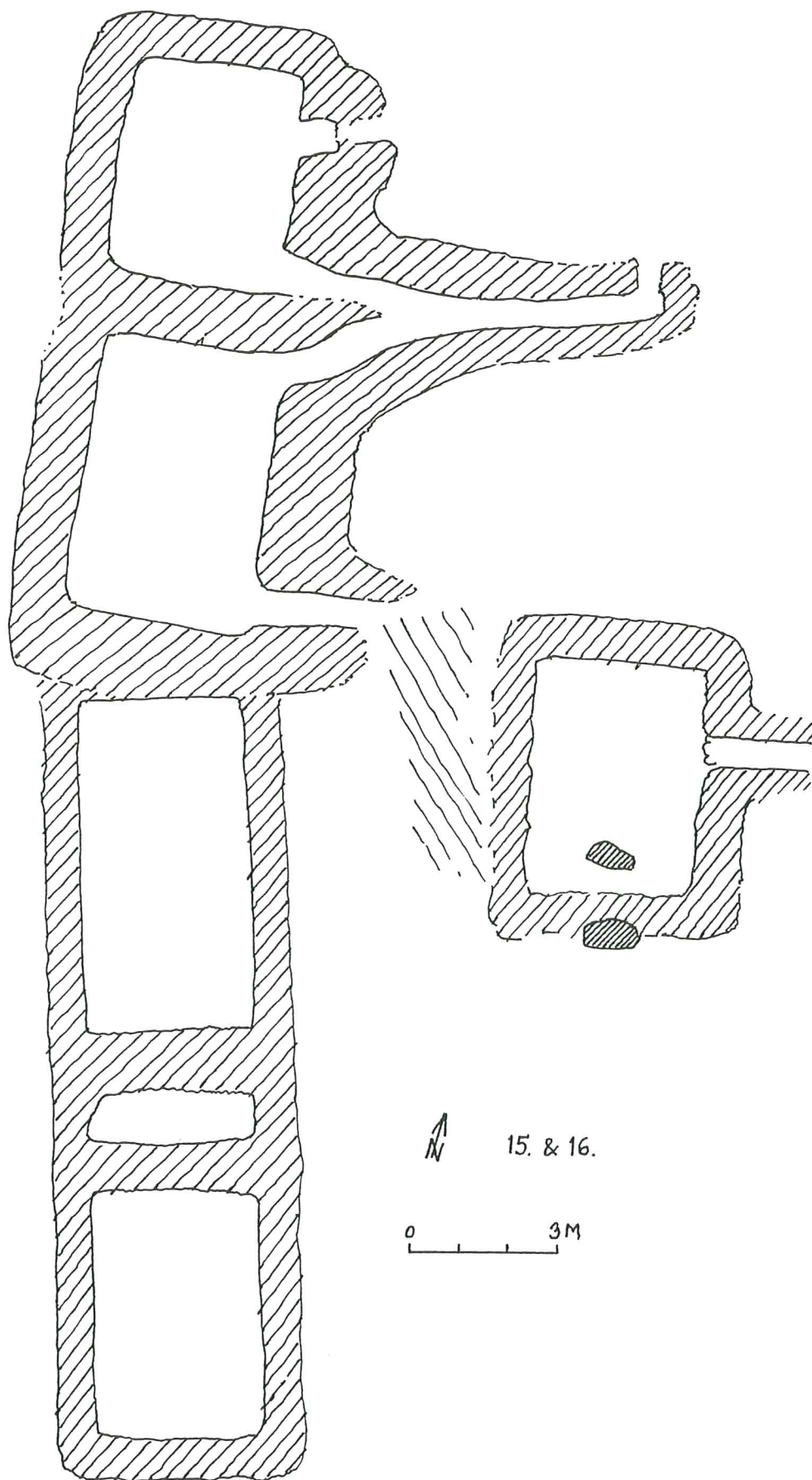
15. Nyere fælleshuse, hvoraf det nordlige er opdelt i to rum med fælles husgang. Spor af indgang eller niche i det nordligste rum og husgang i det sydligste. Ældre tomt med to til tre rum ses sydfor. Bevokset med græs.

16. Nyere, rektangulær tomt opført foran 15. Græsbevokset.

17. Bagvæg af eroderet fælleshus. Vægresten er 13 meter lang og bevokset med marehalm.

18. Ældre teltplads med flere anlæg, hvoraf tre kan optælles.

19. Tomtrest på klippeskær, som er næsten overskyttet ved højvande. Tæt bevokset med marehalm. Nyere europæiske sager mellem sten foran vægrester. Formentlig samtidig med bygden Anorliuitsoq på vigens sydside. Tomten ses på Therkel Mathiassens foto fra 1934 som et eksempel på landsenkningen i nyere tid (Mathiassen 1936: 67).

20. Bygden Anorliuitsoq nedlagt 1925. Ruinerne efter bygdens oprindelige 10 huse ses i tæt bevoksning af græs, marehalm og kvaner.

Arkæologiske undersøgelser

Anlæg 2

Beskrivelse:

Tomten, som er næsten cirkulær, ligger på en sydvendt skråning ned mod vigen og elvmundingen. Gulvet og indgangen ser ud til at være gravet ind i skråningen, væggene omkring er en anelse højere og bevokset med revling. Indgangen synes umiddelbart ikke at være meget længere end væggenes bredde. Men foran ligger en cirka 1,5 meter lang forhøjning, som muligvis er en del af konstruktionen med den funktion at dække for vind og vejr.

Målesystemet:

Blev udlagt i retningen nord-syd og øst-vest med x-aksen stigende mod øst og y-aksen stigende mod nord. Skæringspunktet (0/0) er lagt sydvest for feltet, så x-aksen løber syd for tomten og y-aksen løber vest for tomten.

Prøvegravning:

Der er i alt blevet gravet tre kvadratmeterfelter (2/3, 3/4 og 3/5). Selv om et tykt vegetationslag, spagnum og brunt homogent mostørv, forseglede det underliggende mørkgrå til brungrå kulturlag, var der ikke bevaret organisk materiale, bortset fra enkelte stykker trækul. De gravede felter viste ingen spor efter hverken briks eller ildsted.

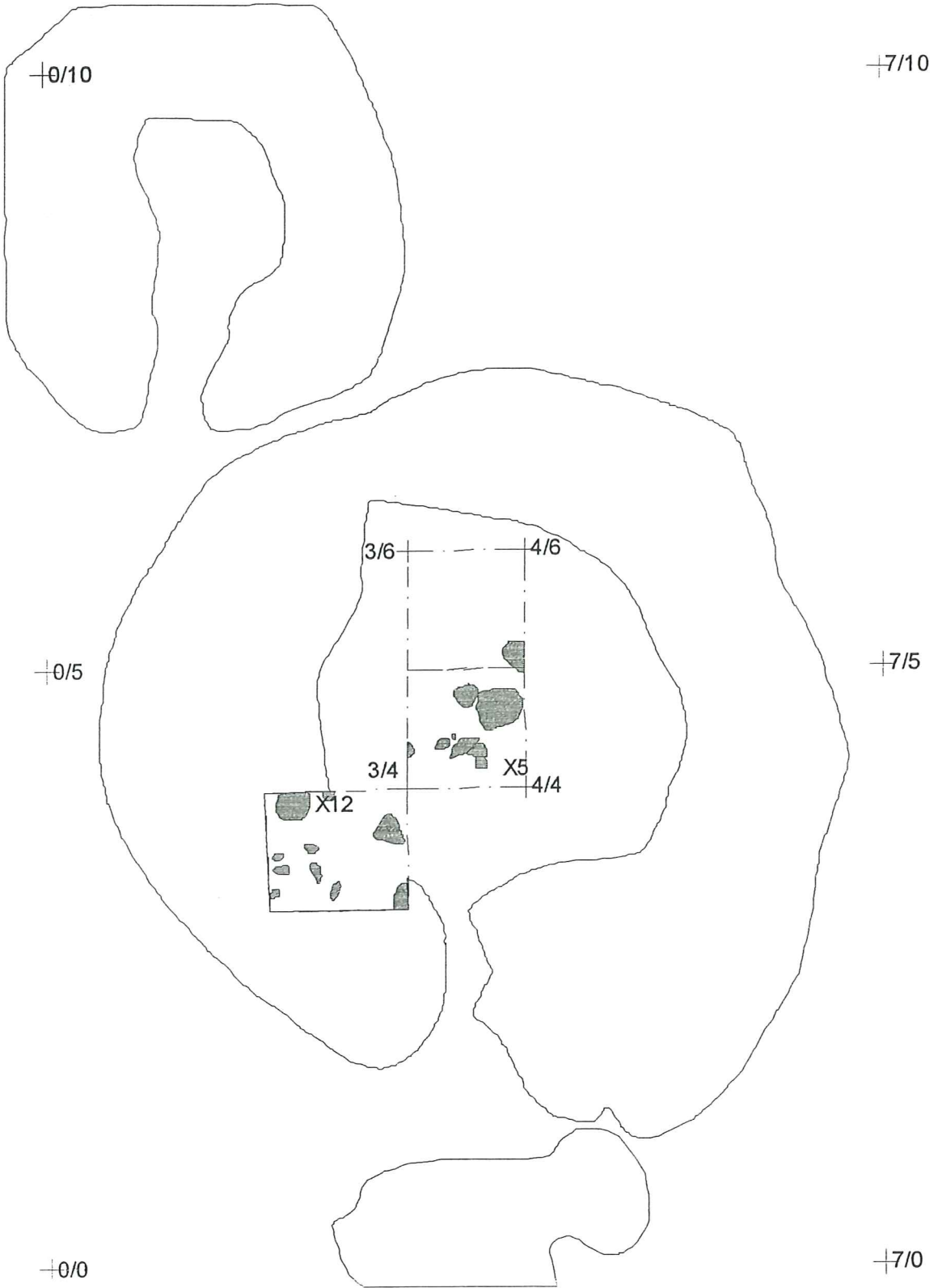
Nivellering: Nivellementer er læst fra et sigteplan som 19. juli var 347 cm over højvande.

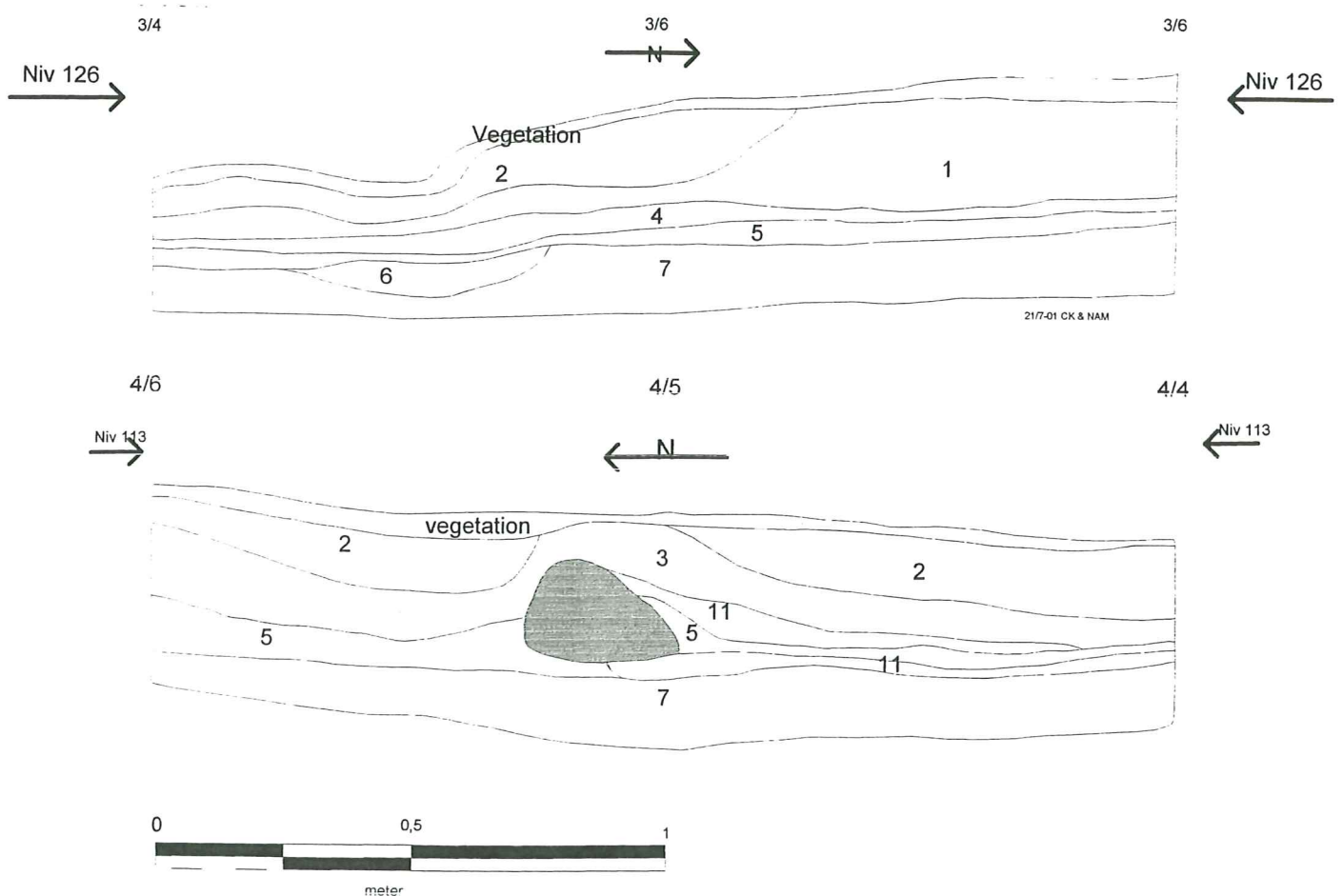
Tegningsliste:

Tegning 1 er en fladetegning i 1:20 af den sydlige del af tomten. Tegning 2 er en fladetegning i 1:20 af den nordlige del af tomten. Tegning 3 er en profilopmåling i 1:20. Tegninger i 1:20 af de gravede kvadratmeterfelters forskellige niveauer er registreret i lommebogen.

Fund:

- x1 (kvadrat 3/4) er trækul fra overgangen mellem lag 4 og 5 (koordinat 3,23/4,23).
- x2 (kvadrat 3/4) er pimpsten? fra lag 5 (øverst) (koordinat 3,93/4,18).
- x3 (kvadrat 3/4) er brændt knogle fra lag 5 (øverst) (koordinat 3,95/4,40).
- x4 (kvadrat 3/4) er trækul fra lag 5 (øverst) (koordinat 3,43/4,18).
- x5 (kvadrat 3/4) er brændt træ fra lag 5 (koordinat 3,79/4,18).
- x6 (koordinat 3/4) er en jernnagle fra lag 5 (koordinat 3,92/4,13).
- x7 (kvadrat 3/4) er brændt spæk fra lag 5 (koordinat 3,79/4,86).
- x8 (kvadrat 3/5) er brændt spæk fra lag 5 (koordinat 3,72/5,40).
- x9 (kvadrat 3/5) er brændt spæk fra lag 5 (koordinat 3,50/5,83).
- x10 (kvadrat 3/5) er brændt spæk fra lag 5 (koordinat 3,75/5,49).
- x11 (kvadrat 3/5) er brændt spæk fra lag 5 (koordinat 3,83/5,72).
- x12 (kvadrat 2/3) er trækul fra lag 5 (øverst) (koordinat 2,25/3,95).
- x13 (kvadrat 3/4) er brændt spæk fra lag 5 (koordinat 3,33/4,00).

Lagbeskrivelser:

Kvadrat 3/4

Lag 1: sortbrun, muldet tørv med mange rødder og rester af større plantedele.

Lag 2: lyst brungult, homogent moslag.

Lag 3: heterogent lag af sortbrunt, brungråt og rødbrunt tørvefyld, stedvist med mindre planterester.

Lag 4: homogent, rødbrunt, kompakt tørv med fin struktur og uden større planterester. I den sydlige del ses enkelte pletter af lag 2.

Lag 5: brungråt fyld opblandet med rødbrunt tørvefyld, spættet tørv og lyst gråt sand og grus.

Lag 6: homogent, brungråt, sandet fyld med en smule tørv og noget grus. Meget klar afgrænsning til lag 7 mod nord.

Lag 7: homogent lag af brungråt finkornet silt.

Lag 8: sort trækulsholdigt fyld spættet med lag 5.

Kvadrat 3/5

Lag 1, 2, 3 og 4: er som beskrevet for kvadrat 3/4. Vækstlagene blev bortgravet og ingen yderligere observationer blev gjort.

Lag 5: svarer til lag 5 for kvadrat 3/4; dog mere sterilt og gråsort.

Lag 7: undergrundssilt.

Lag 9: mørk, gråbrun, trækulsholdigt fyld med en del sand og grus og enkelte pletter af undergrundssilt.

Kvadrat 2/3

Lag 1, 2, 3 og 4: er som beskrevet for kvadrat 3/4. Vækstlagene blev bortgravet og ingen yderligere observationer blev gjort.

Lag 5: svarer til lag 5 for kvadrat 3/4.

Lag 10: heterogent lag af gråbrunt og lysgråbrunt, sandet tørv med partier af brunt tørvefyld og lyse striber af sand.

Andre registrerede lag

Lag 11: homogent, mørkt til sort nedtrampningslag med nister af trækul og sandet muld med småsten.

Anlæg 10

Beskrivelse:

Tomten er gravet delvist ind i det skrånende terræn og fremstår med en afrundet grundplan. Rummets indre var 5 meter bred og 4,5 meter dyb. Sydøst for den 2 meter lange husgang var frontvæggen gennembrudt ud til en formodet køkkenniche. Bevoksningen bestod af græs, star, stranarve og hønsetarm. Fremtrædelsesformen indikerede en placering i tidlig Thulekultur og var med nichen af en type, der kendes fra Ruin Øen og Nuulliit i Thule distriktet. Tomten er beliggende nærmest kysten af de ældre tomter på stedet. Den indre overflade ligger 150 cm over højvandslinien. Stenene i tomtens indre kunne stamme fra en teltring.

Prøvegravning:

Et feltet af hele kvadratmetre blev lagt over tomten. I den formodede køkkenniche blev åbnet et felt på 1,5 x 1,5 meter (felt 1), og i tomtens indre, op mod nichen, blev åbnet et felt på 1 x 1 meter (felt 2).

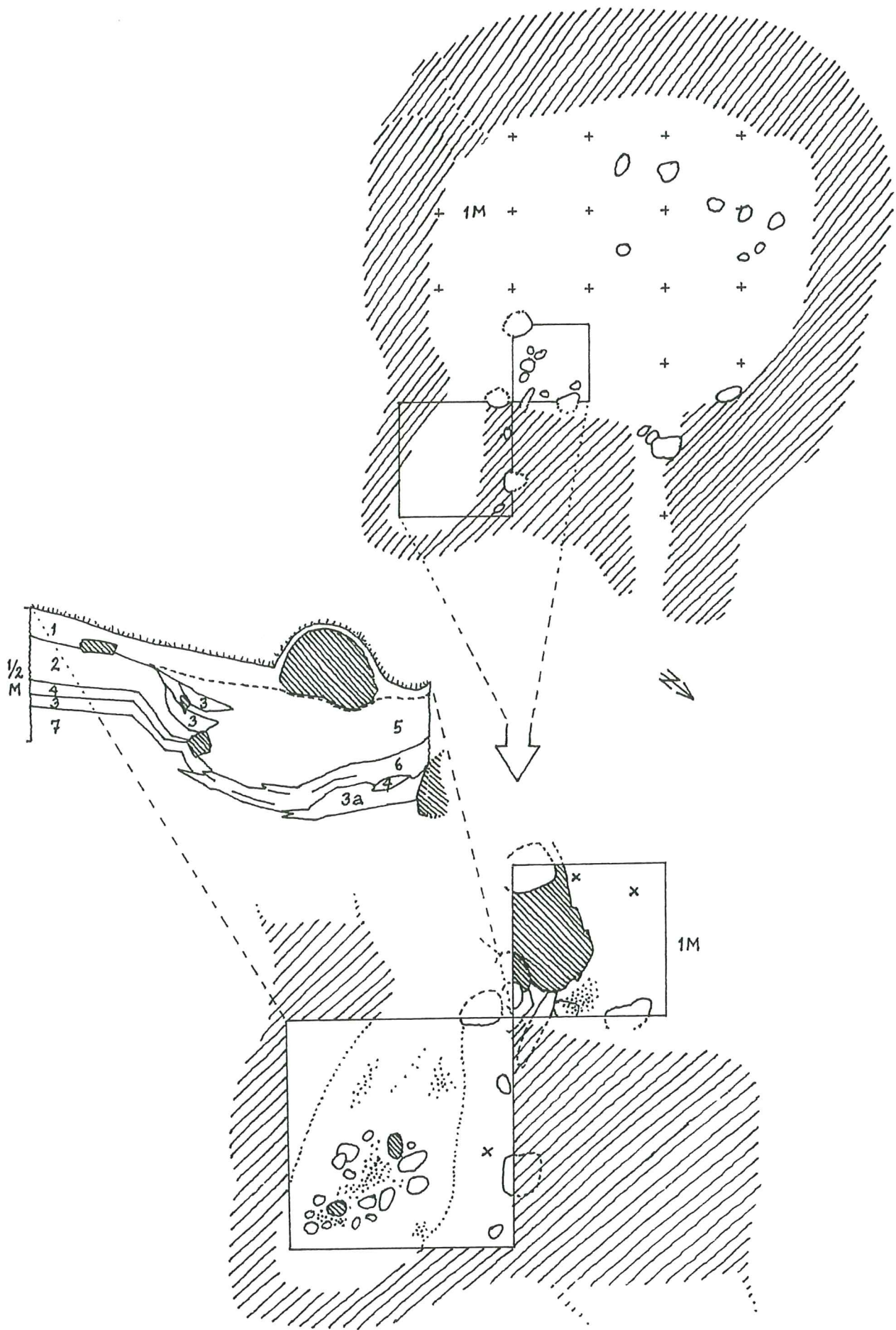
Felt 1: Ildstedet makedes af ildskørnede småsten anbragt i en oval. En flad sten lå for hver ende af ovalen. Trækul og brændte knogler lå indenfor. Enkelte partier brændt materiale, mest trækul, lå spredt ind mod tomtens indre. Fylden omkring ildstedet er sortbrun. Fylden uden for er mørk- til lysbrun, hvor væggen har forløbet. Stenene blev fjernet og bundnivelleret. Der blev herefter gravet ned til undergrund. Nichen var bygget op omkring en grube, hvis bund bestod af brændte knogler, hvorpå et lag trækul kunne udskilles. Bunden af gruben lå ca. 15 cm under ildstedsstenenes underside. Prøver af brændte knogler samt trækul blev opsamlet. Fundet af en jernnagle er markeret med x på planen.

Profilbeskrivelse: **1.** Overfladetørv med kraftigt rodfyld; **2.** Mørkbrun vægtørv; **3.** Sortbrun, fed, homogen tørvefyld; oprindeligt overfladetørv; tørvelinser af samme karakter ses i nichen vægkant; **3a.** Spagnum/mosdele synlige; **4.** Lysgråt, sandet sterilt lag; **5.** Lysbrunt, heterogent tørvefyld med kulturspor (brændte knogler og trækul); gang ind i nichen; **6.** Sortbrun, fedtet tørvemasse med mørkbrune striber (trædeflade); mod bunden mere spagnumagtig; **7.**

Gulligbrunt, sterilt, finkornet undergrundsgrus.

Felt 2: Fylden i feltet var mørkbrun med megen tørv og roddele. En del sten sås i feltet, delvis fra væg og delvis fra den formodede teltring i tomtens indre. I feltets østside lå en del trækul og brændte knogler, som kunne stamme fra ildstedet i den nærliggende niche. Fund af slibesten og fedtstensskår er markeret med x på planen. Sten fjernedes efter bundnivellerment.

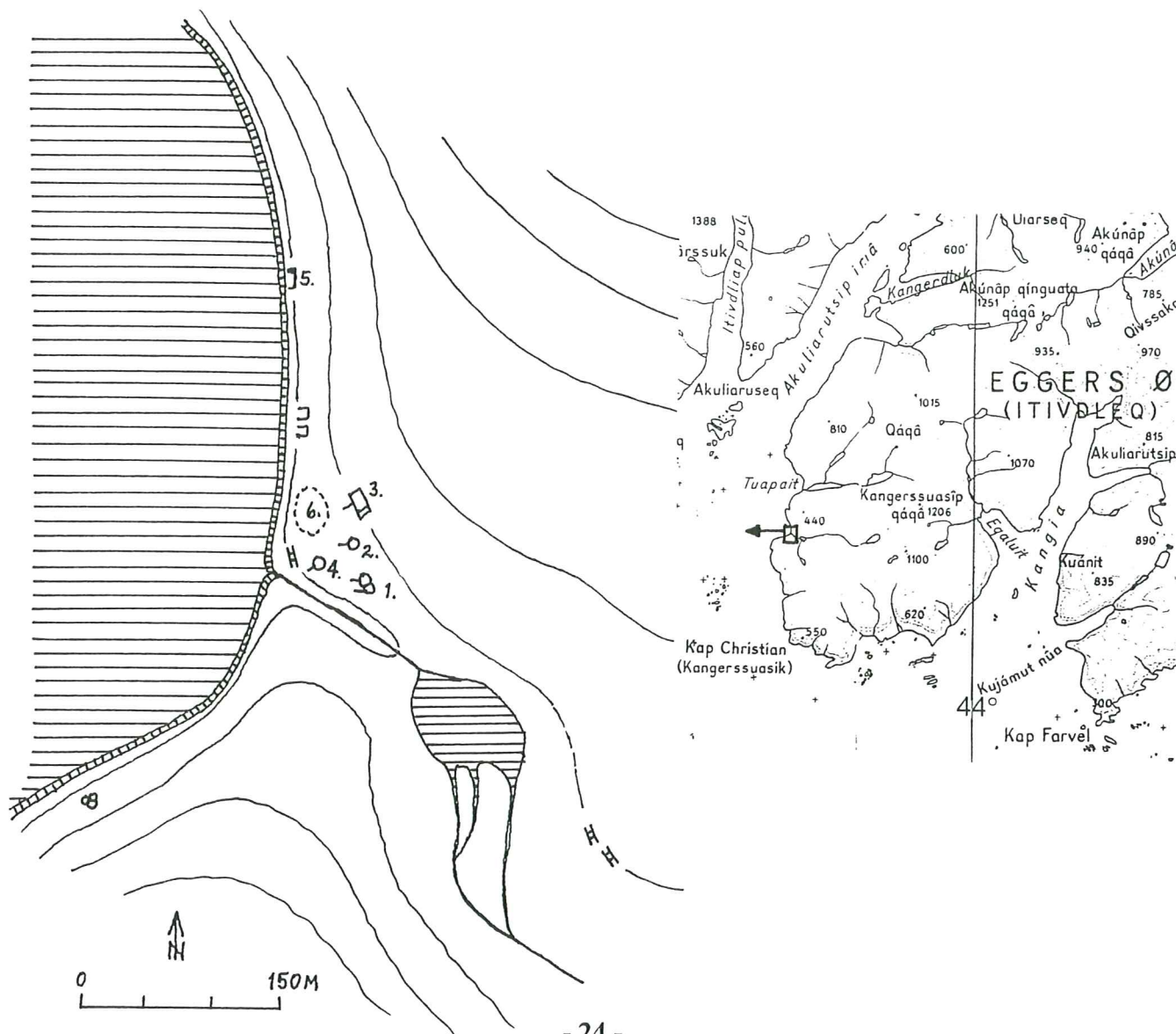
Afrensningen viste en trædeflade, som bestod af heterogen, fasttrådt mørkbrun tørvefyld med enkelte trækulstumper nedtrådt samt næsten opløste knogledele. Derunder kom den

oprindelige, gullige undergrundsfyld til syne. Trædefladen var maksimalt 2-3 cm tyk. I feltets østhjørne og østlige side sås sortbrune partier med trækul foran indgangen til nichen. En stor, flad sten lå foran nichen. Nord for denne et skarpt fyldskifte til den gullige undergrundsfyld (nedgravning til niche?). Grundfjeldet kommer til syne i feltets vestlige del og skråner nedad mod øst. Direkte på grundfjeldet ligger lange rodstængler. Fylden under den store, flade sten er sortbrun, gruset, fundtom med roddele og svarer i struktur og farve til lag 6 i profilen, felt 1. Profilbeskrivelse: En prøveafrensning af profilen mod nordøst dokumenterede iagttagelserne i lagfølgen: overfladetørv; rodfilt; kulturlag med få oldsager (slibesten og fedtstenskår); trædeflade; delvist sort til sortbrun oprindelig vegetationsdække; og gulligt undergrundsgrus.

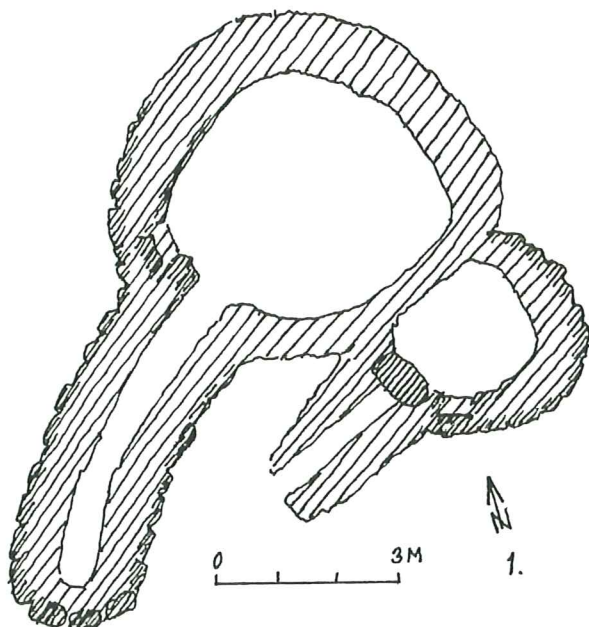
Eggers Ø, vest, 59V1-I-21

I en vig på vestsiden af Eggers Ø, syd for Tuapaat og 3 kilometer nord for Kap Christian, ligger bopladsen oven for en 10-20 meter høj kystskrænt af morænegrus og klippeblokke. En lille elv afvander søen i dalen bag pladsen. Foruden tomterne af seks vinterhuse ses to teltfundamenter, en grav, ti depoter og tre rævefælder. Stedet er omtalt af Ove Bak (1968).

Oversigtsskitse

1. Tomterne efter to sammenbyggede huse med afrundede grundplaner, hvoraf det sydligste har overliggerstenen i husgangen på plads. Væggene, der er bevokset med pil og revling, står i 4-5 skifters højde opført af store sten. Små nicher synes erkendbare i frontvæggene, og kendes også fra østkysten i tomter af lignende konstruktion (Gulløv 1995: 16).

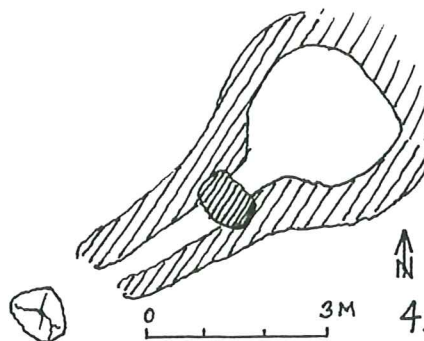
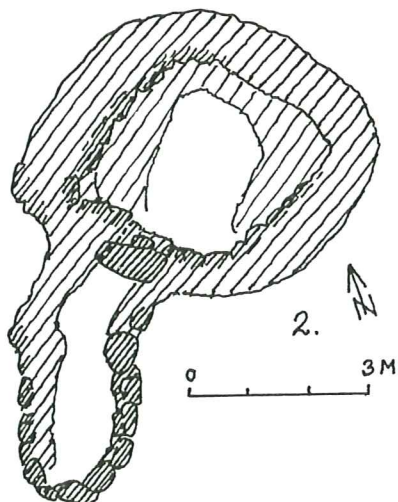
2. Tomt af vinterhus med afrundet grundplan og samme karakteristika og bevoksning som for 1. Nedstyrtet vægsten i tomtens indre. Overliggersten ses på plads over husgangen.

3. Fælleshus bevokset med græs og pil. Velbevaret med høje vægge. Rummets indre måler 5 x 3 meter. Et rum for sydenden indikerer, at tomtens indre oprindeligt har været 9 meter lang.

4. Nedgravet tomt nær elvløbet med afrundet indre rum af tidlig Thule oprindelse. Bevokset med pil og revling. En overliggersten ses på plads i husgangen som ender i en større stenblok.

5. Bagvæggen af et yngre hus, hvis form ikke længere kan fastlægges. Beliggende ca. 15 meter over havet. Bevokset med græs og pil.

6. Område med klippeblokke og mange depoter, hvoraf 10 blev optalt.

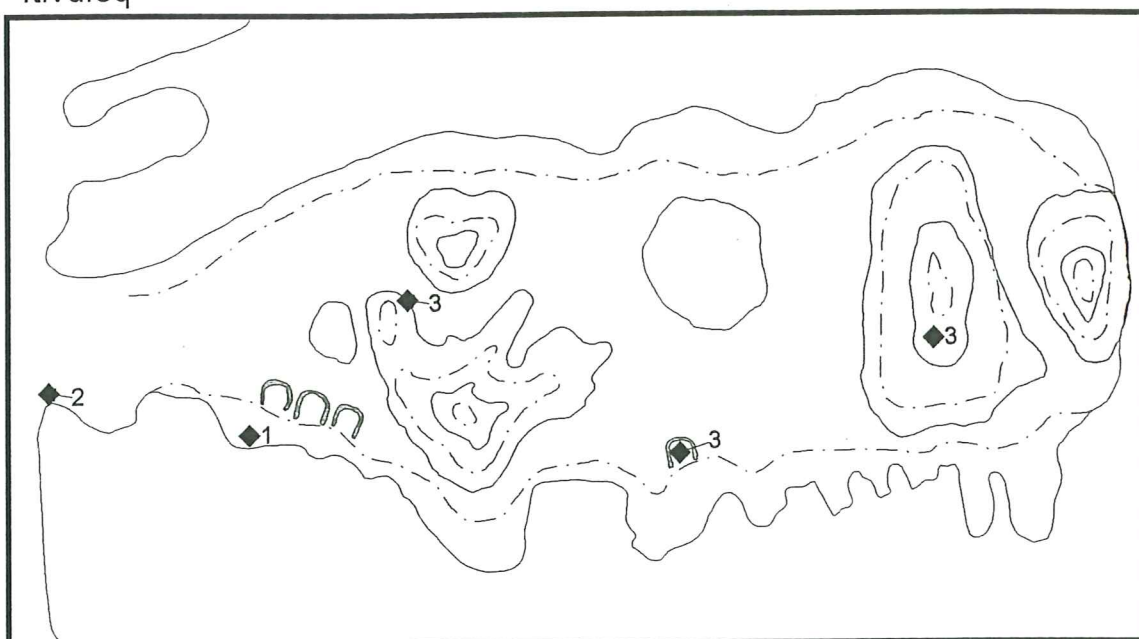

Itilleq, 59V1-I-14

Med henblik på at overnatte i sikker havn inden besigtigelsen af Ove Baks sydligste Nordbo ruingruppe (59V1-000-501), på SSV-siden af Eggers Ø, lagde vi i havn i en lille bugt umiddelbart syd for den nedlagte bygd Itilleq (på Eggers øens SSØvendte-side).

Vi gik i land på det øst-vestorienterede og godt 200 meter lange næs, der udgør den sydlige side af indsejlingen til Itilleq. Under forberedelsen af aftensmaden, der foregik på et lille bart klippeparti på næssets vestside og er dets højeste punkt, fandtes enkelte lithiske afslag og mikroflække-fragmenter gledet ned i sprækker i klippen (3, vestligst). Disse for Sydgrønland meget sjældne vidnesbyrd om palæoeskimoiske aktiviteter afstedkom efterfølgende en grundig, om end meget kortvarig, afsøgning af størstedelen af den resterende del af næsset, hvorved yderligere fire områder med bearbejdet lithisk materiale blev lokaliseret.

Itivdleq

Skitse ikke målfast.

Den største koncentration af afslag og genstande blev fundet i en eroderet kystskrænt, umiddelbart i højvandslinjen på halvøens sydside (1, 2 og 3). 180 opsamlede genstande fra denne koncentration stammer alle fra tørvevæggen i en Thuleeskimoisk telthus tomt (3). Tørven synes af være skåret i et fugtigt område få meter fra tomtens bagvæg. I dette fugtige område synes der at være gode muligheder for at finde palæeskimoiske kulturlag.

Den eneste anden større koncentration af lithiske genstande fandtes også i den eroderende kystskrænt, på næssets sydvestlige del (1) - 67 lithiske artefakter. Ret ovenfor det fundførende lag lå tre Thuleeskimoiske telthus tomter.

Yderligere tre mindre koncentrationer af lithisk materiale blev konstateret på næsset (inklusive den først nævnte), ligeledes på klippekoldene på den centrale del (3). Det er meget tænkeligt, at disse tre koncentrationer er produceret i forbindelse med en fangstovervågning fra kysten, som det kendes fra flere nordligere palæoeskimoiske lokaliteter.

Kun materialet fra de to større lokaliteter formodes at stamme fra egentlig bopladslag, der formentlig ligger fra højvandsmærket til godt to meter herover, hvilket kunne indikere, at fundene daterer sig til den yngre del af den palæoeskimoiske periode. En formodning, der styrkes af sammensætningen af de lithiske råmaterialer, hvor bjergkrystal og hvide kvartsit dominerer. Fundet af enkelte skår fra fedtstensbeholdere peger i samme retning.

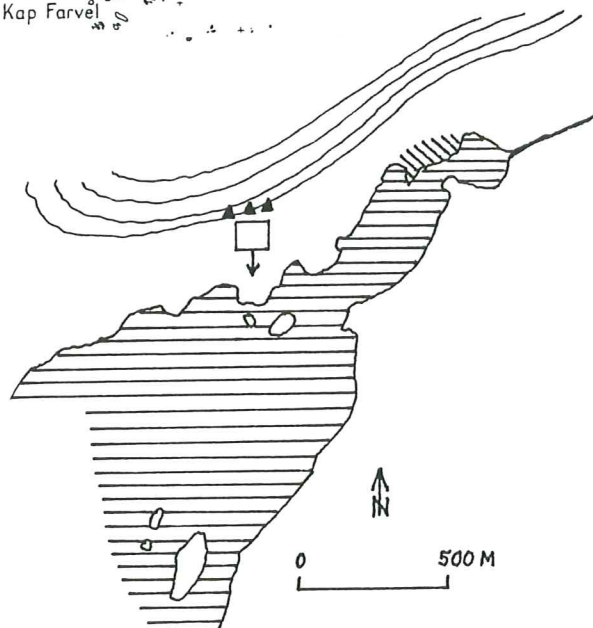
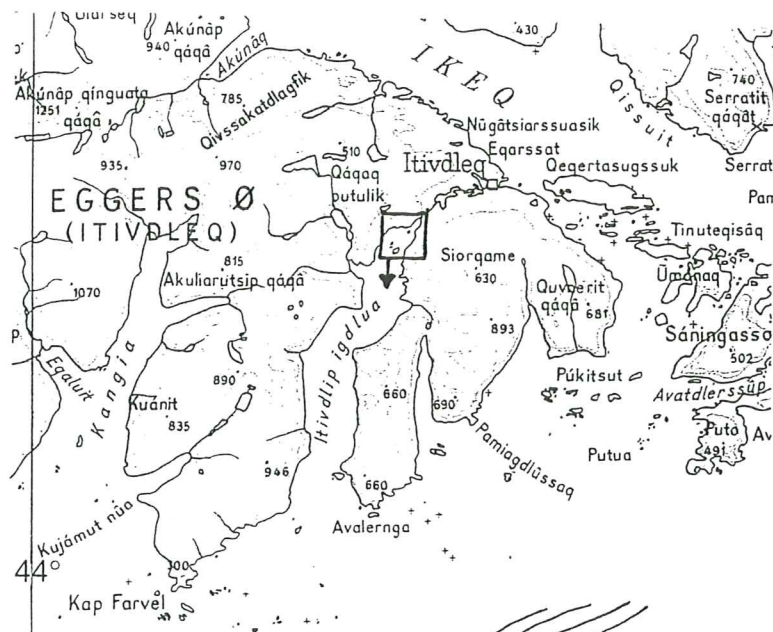
Vegetationen på næssets højereliggende klippepartier består af sort skorpelav, mens den i de lavere liggende områder deler sig i to typer: egentlige vandhuller/sumpområder og tørre områder dækket af pil, rævling, marehalm, rosenrod, sortebær m.m.

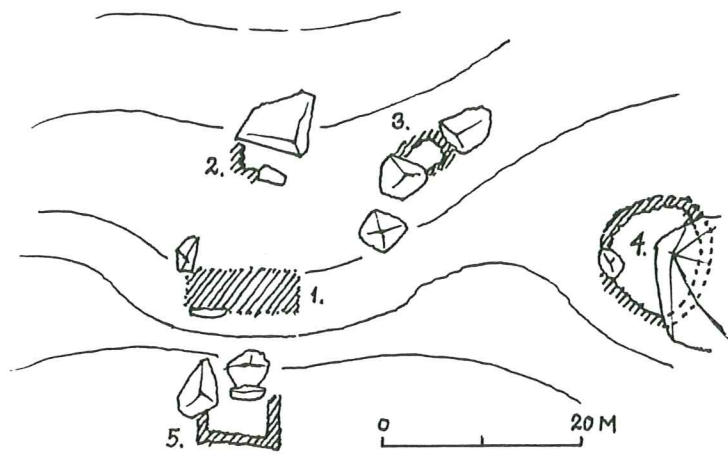
Itillip Illua, 59V1-I-501

Ved bunden af Itillip Illua, på Eggers Ø, sydvest for Itilleq ligger en lille nordbogård, som blev fundet af Ove Bak (B 111) i 1971 (1972: 347-351). Stedet har været brugt af folk fra Itilleq (nedlagt 1944), og en ørredlejrplads 500 meter nordøst for gården (skraveret på oversigtsskitsen) kan ses med flere teltringe og andre anlæg (ikke optalt). Flere huler ligger imellem de nedstyrkede klippeblokke fra den stejle fjeldvæg, som rejser sig bag gården.

Oversigtsskitse

1. Boligtomten med synlige vægforløb. Måler 11 x 4 meter.
2. 'Økonomibygning' med murforløb ud fra en stor klippeblok.
3. En mindre folk medstensatte mure mellem to klippeblokke.
4. Stor fårefold halvvejs under meget stor klippeblok. Omkredsen måler 17 meter.

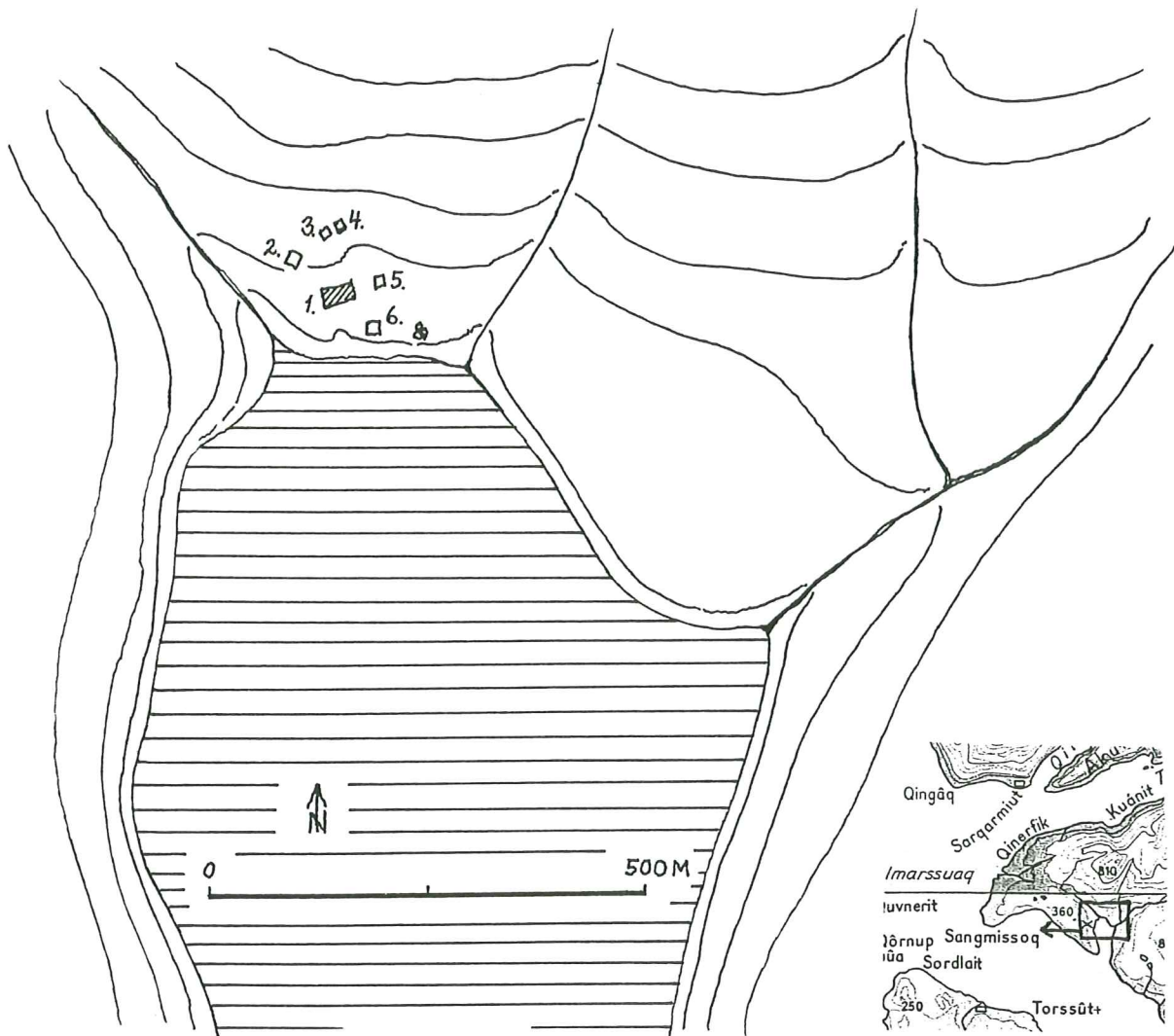

5. 'Økonomibygning' opført som en rektangulær konstruktion med bagvæggen mod klippeblokke.

Tomterne har alle en frodig bevoksning af pil, revling, græs og enebær. Fra pladsen er der direkte udsigt mod Kap Farvel fjeldene i sydvest.

Kangerlutsiaq, 59V1-I-503

Nordbogården ligger i bunden af bugten Kangerlutsiaq, som strækker sig et par kilometer ind i landet på østsiden af Ikeq. Lokaliteten ligger øst for den nordligste elv i modsætning til kortets placering. Foruden pladsens seks registrerede anlæg fandtes også en eskimoisk grav.

Oversigtsskitse

1. Boligtomten ses som et 11 x 10 meter stort areal af sten, græs og mindre tuer af revling.
2. Stald omgivet af stensat kassemur i en meters bredde med 3-4 skifter bevaret. Måler 10 x 3 meter og er bevokset med græs og revling.
3. og 4. 'Økonomibygninger' på klippeknold. Stensatte. Måler hver 3 x 3 meter.
5. 'Økonomibygning', stensat, som måler 3 x 5 meter.
6. 'Økonomibygning', stensat, som måler 5 x 2 meter.

Illussat, 60V2-II-26 (side 30)

Pladsen ligger på vestsiden af Pamialluk øen ud mod sundet Torsukattak. Tomten efter et mindre vinterhus ligger nær vandet ved udløbet af en bæk. En tørvevold indikerer, at tomten oprindelig kan have været større. Nær tomten ses fem teltfundamenter. Hundrede meter mod nord ses en nyere teltplads. Endvidere fandtes tre grave, to depoter og to rævefælder. I tørven foran den sydligste teltring lå et knivblad af bjergkrystal med surringshak og mod vest opsamledes nogle afslag (markeret med kryds på oversigtsskitsen side 30). Stedet blev ikke nærmere undersøgt.

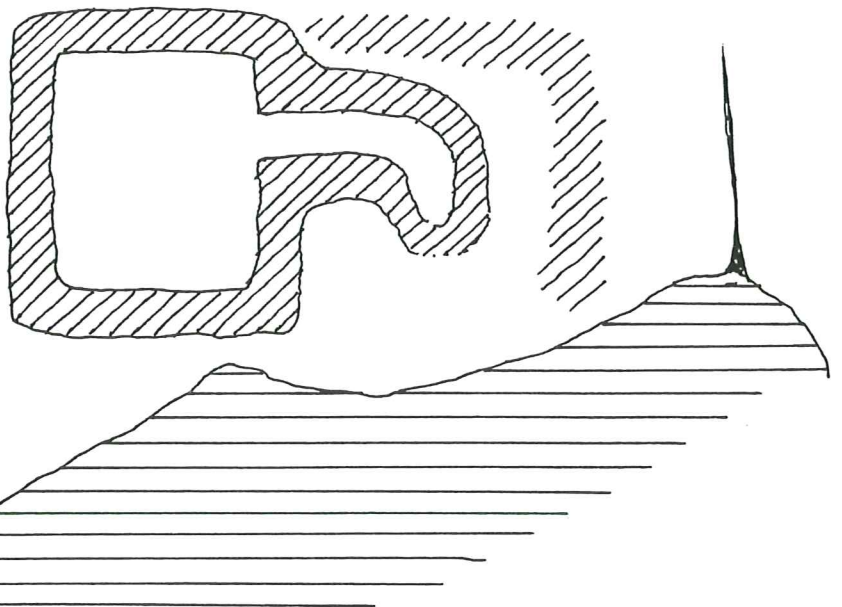
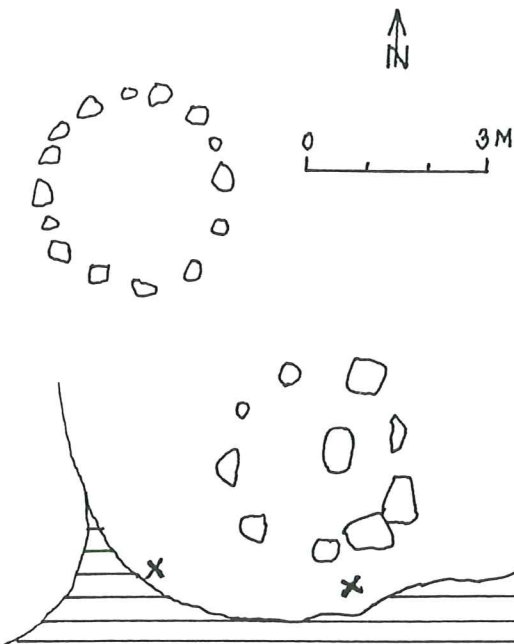
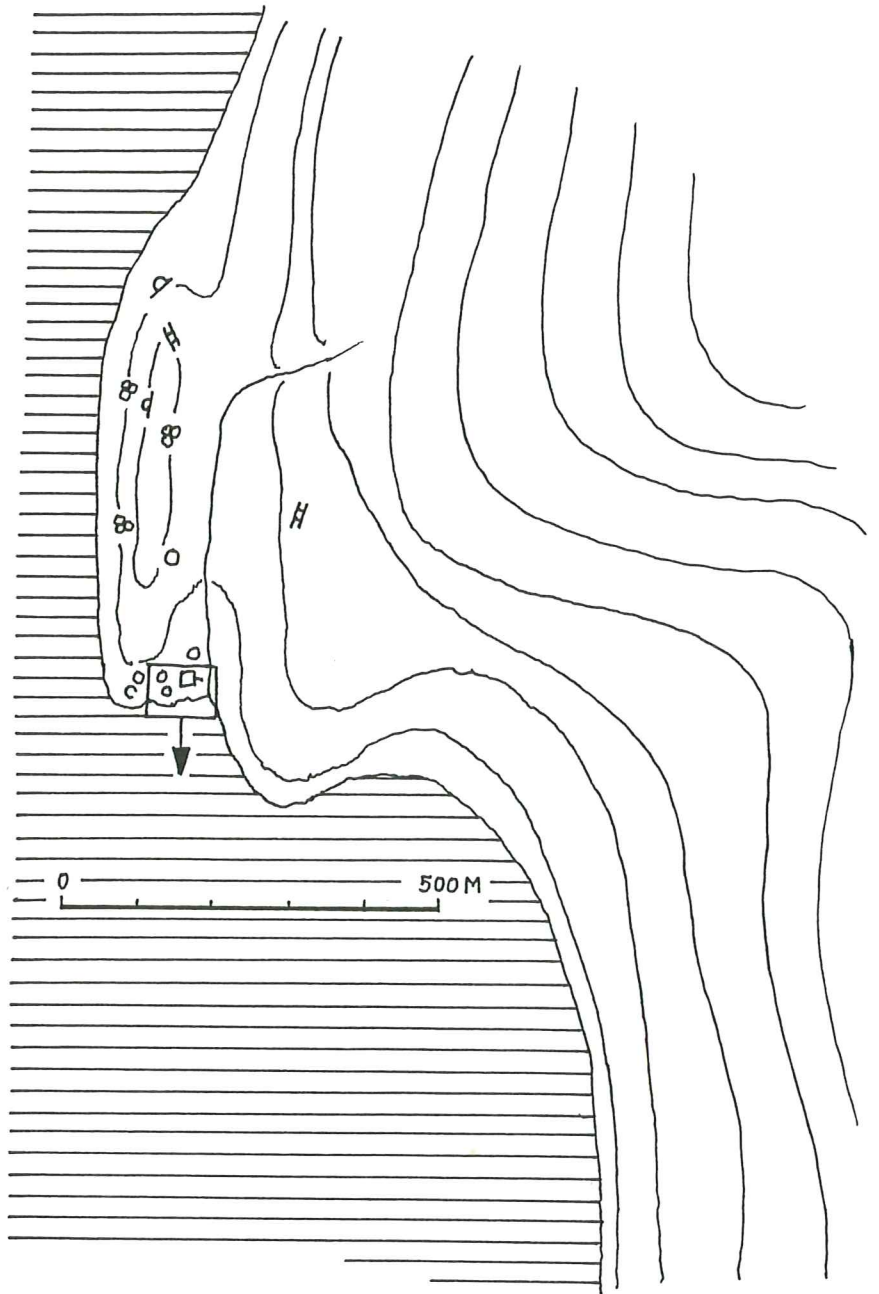
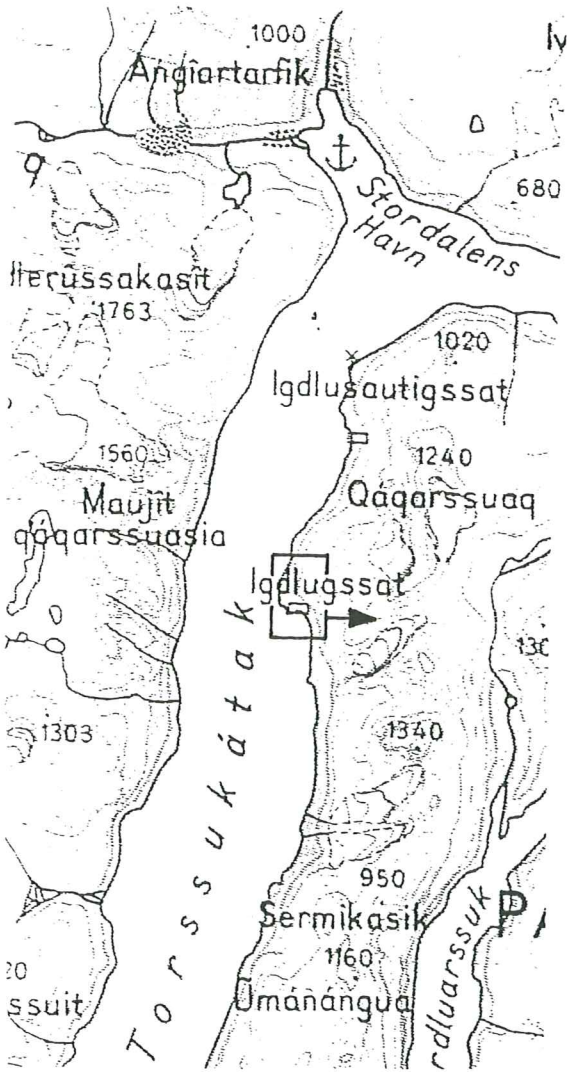
Kuummiut, 59V1-IV-12 (side 31)

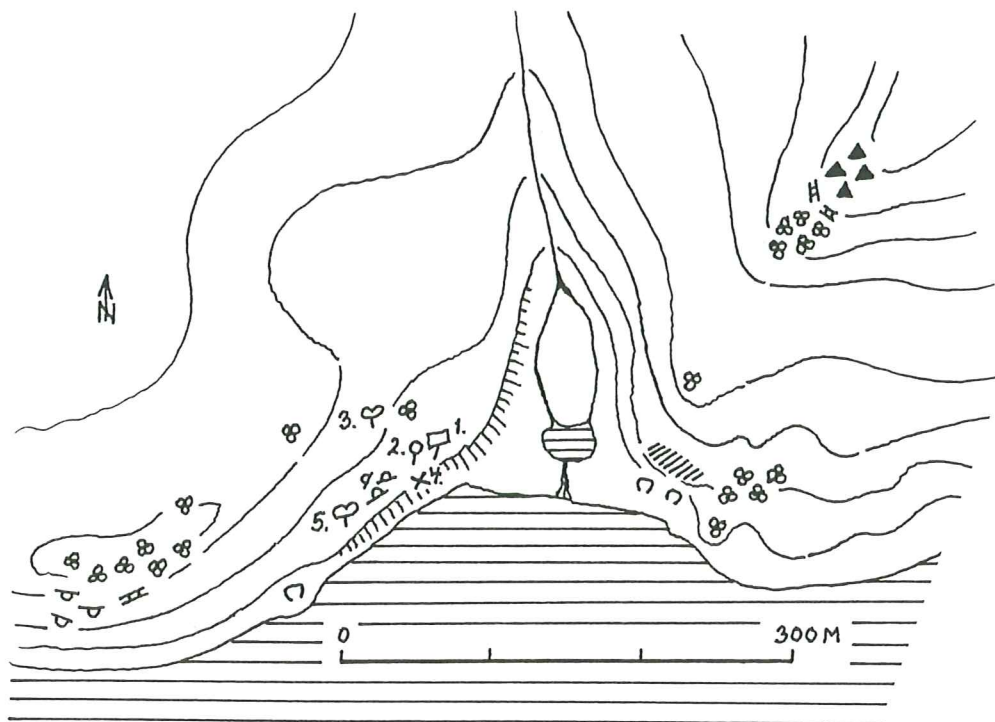
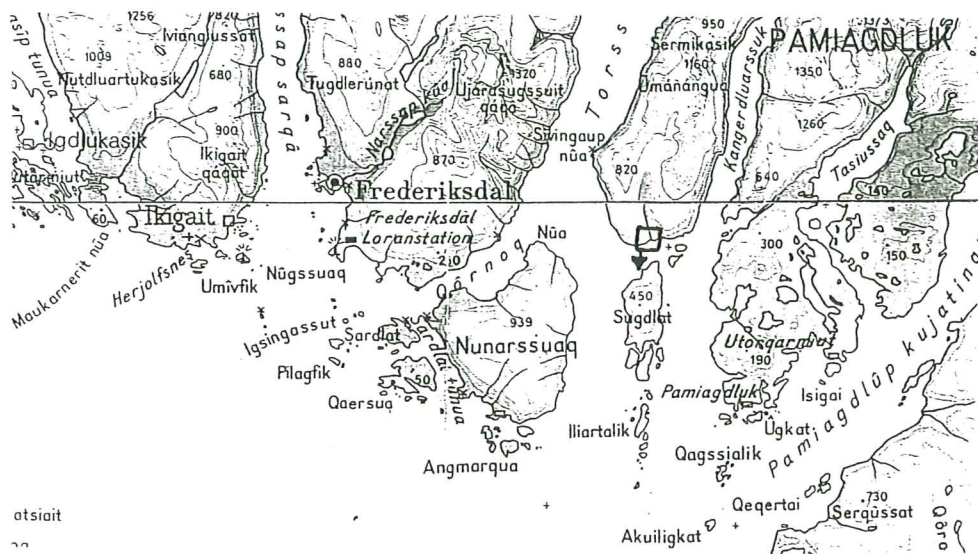
På Pamialluk øens sydvestligste næs ligger pladsen Kuummiut med anlæg oven over høje skrænter på hver side af en elv. Mod øst ses et par nyere jagthytter rejst i mindst to fælleshuse bevokset med højt græs og marehalm (skraveret på oversigtsskitsen). De enkelte tomter, som strækker sig over 25 meter, kan ikke afgrænses. En stejl og særdeles frodig mødding ligger ned ad skrænten foran tomtekomplekset, og neden for ligger et par ældre teltvolde i højt marehalm. På stranden under en klippeblok opsamledes en 24 cm lang ørredlystergren af sælribben. Seks grave ses omkring stedet. I fjeldet over pladsen mod nordøst fandtes fem grave, to rævefælder og fire huler/jægerly. I et af de øverste jægerly opsamledes en lansespids af knogle med to modhager, der oprindeligt havde tjent som harpunspids. Mod vest, oven for en stejl og gruset erosionsskrænt ligger et nyere fælleshus og tre gamle Thuletomter samt af ni grave, seks depoter, en teltvold, en rævefælde og et anlæg af uvis funktion.

Oversigtsskitse (side 31)

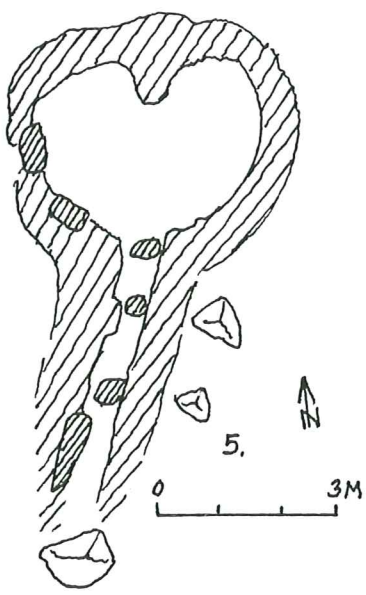
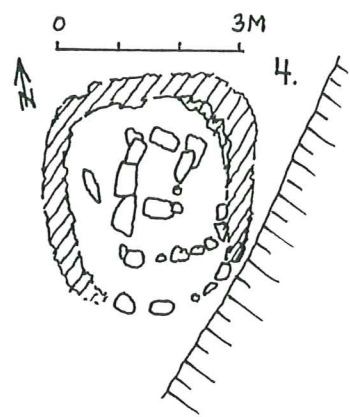
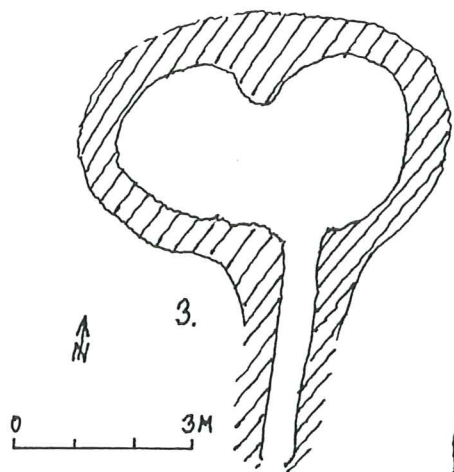
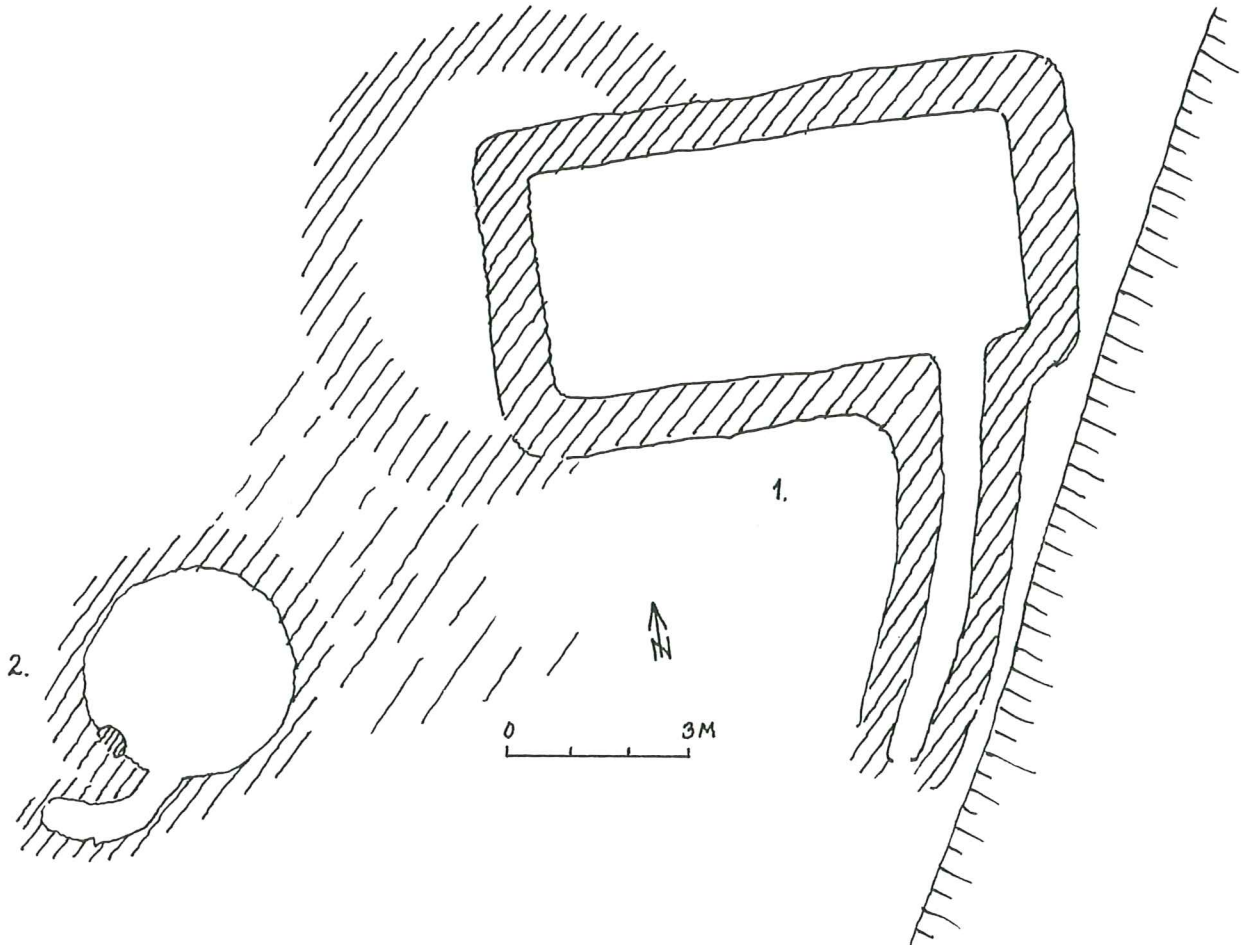
1. Fælleshus nær skrænten anlagt i ældre, nedgravet tomt. Tomtens vægge er bevokset med græs og syre og står endnu i 1,25 meters højde.
2. Nedgravet og revlingbevokset tomt af tidlig Thule oprindelse med cirkulær grundplan, hvis indre ligger en meter under terræn.
3. Tomt efter 'dobbelthus' af tidlig Thule oprindelse. Opbyggede vægge bevokset med revling, enebær og mosebølle.

4. Rektangulært anlæg nær skrænten med vægge af revling- og piletilgroede stenblokke. Depoter er anlagt inde i strukturen. Oprindelig funktion uvis.
5. Tomt efter 'dobbelthus' af tidlige Thule oprindelse. Opbyggede vægge bevokset med revling, enebær og mosebølle. En klippeblok ses for enden af den fem meter lange husgang.

Sandhavn, 59V1-IV-17 & 60V2-II-30 (side 34 og 35)

Omkring Sandhavn eller Maakkarneq er registreret 68 anlæg med forskellig funktion og af eskimoisk (46 anlæg) og norrøn (22 anlæg) oprindelse. Den største koncentration af anlæg ses langs bugtens østside, mens mindre samlinger ses i baglandet nord og vest for bugten.

Oversigtsskitse (side 34)

59V1-IV-17 omfatter otte anlæg omkring den norrøne centralplads Ø221 (60V2-II-520):

6. Nedgravet og græsbevokset tomt af tidlig Thule oprindelse med kort indgangsparti. Sten med sort lav ses langs tomtens kant, som fremtræder grøn i modsætning til den omgivende, gullige græsmark. Arkæologisk undersøgt.

10. Tomt efter 'dobbelthus' af sandsynlig tidlig Thule oprindelse med kort indgangsparti. Store klippeblokke indgår i konstruktionen, som muligvis kan have haft en norrøn funktion. Et mindre, græsbevokset, depotlignende anlæg ses umiddelbart nord for tomten. Prøvehuller gravet uden for og inde i tomten.

20. Tomt efter trapezformet fælleshus med græsbevoksede vægge op til 1,5 meters højde. Lang husgang med køkkenniche. Tomten ligger på flad mark ca. 150 meter fra stranden.

21. Halvt eroderet, nyere vinterhus samt ældre teltring med erkendbar platform ud til strandens erosionskrænt.

Endvidere ses nordvest for anlæg 6 et par stenfundamenter samt et depot og på et plateau nord herfor en rævefælde ved siden af et solidt stenfundament (registreret under Ø221) af mulig norrøn oprindelse.

60V2-II-30 omfatter seks anlæg og ses vest for Sandhavn:

Tomt efter mindre, nyere, trapezformet vinterhus, fire teltvolde samt en grav anlagt under klippeblok på det store sandede areal.

59V1-IV-504 omfatter ni anlæg på det sydøstligste næs i Sandhavn. Stedets norrøne anlæg kunne ikke verificeres:

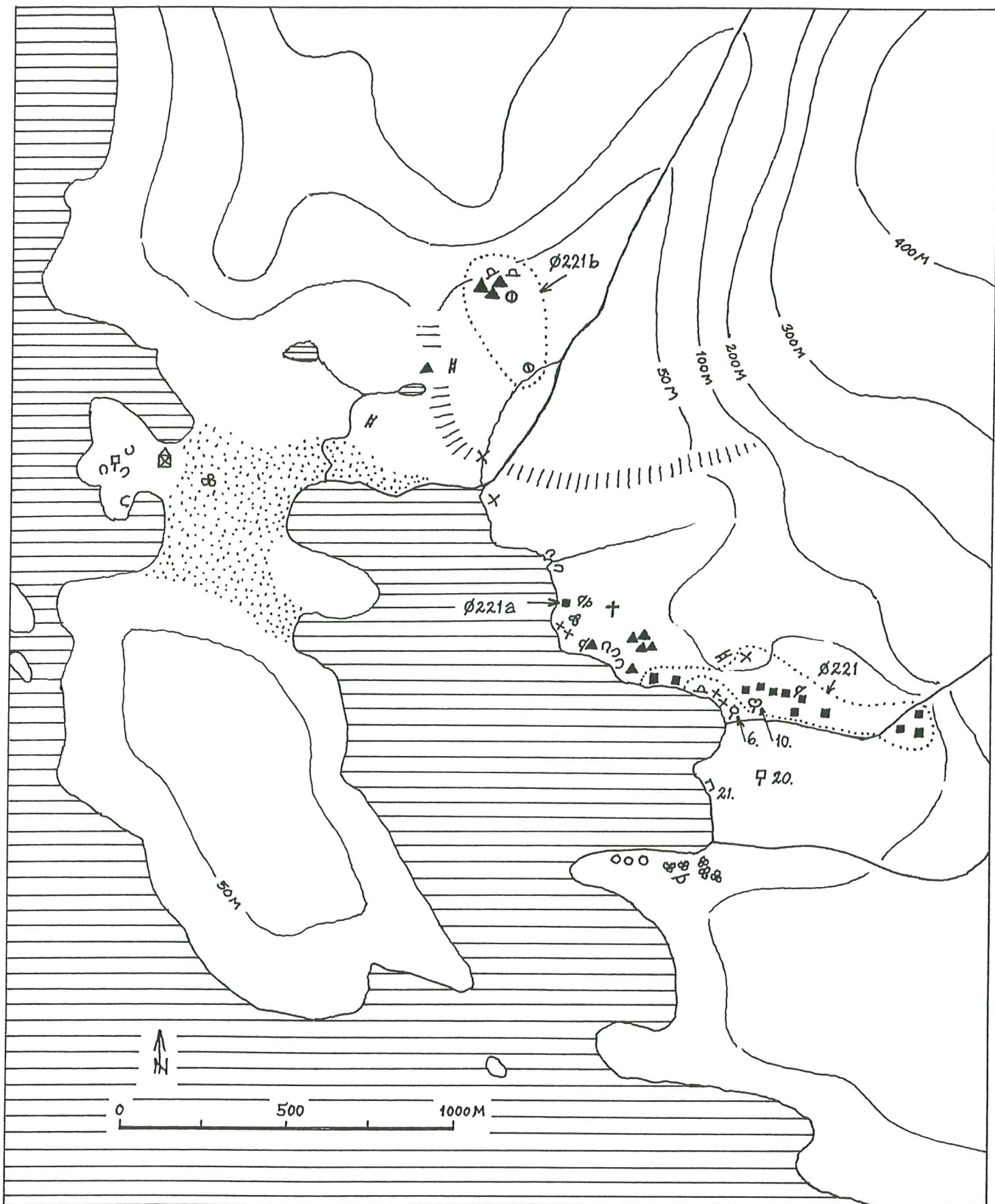
Tre ældre teltringe, et depot under mindre klippeblok, tre grave under enorm klippeblok, samt to grave anlagt i en aflang fordybning dannet ved erosion (dette har tidligere været tolket som et norrønt anlæg).

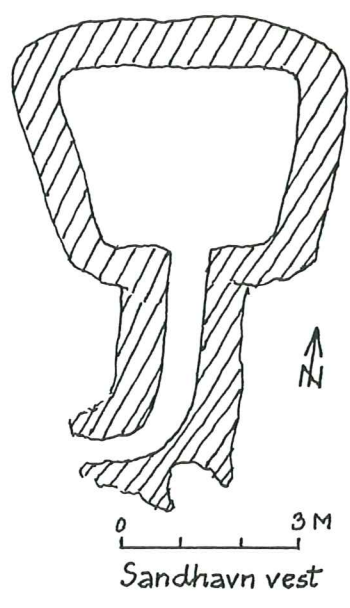
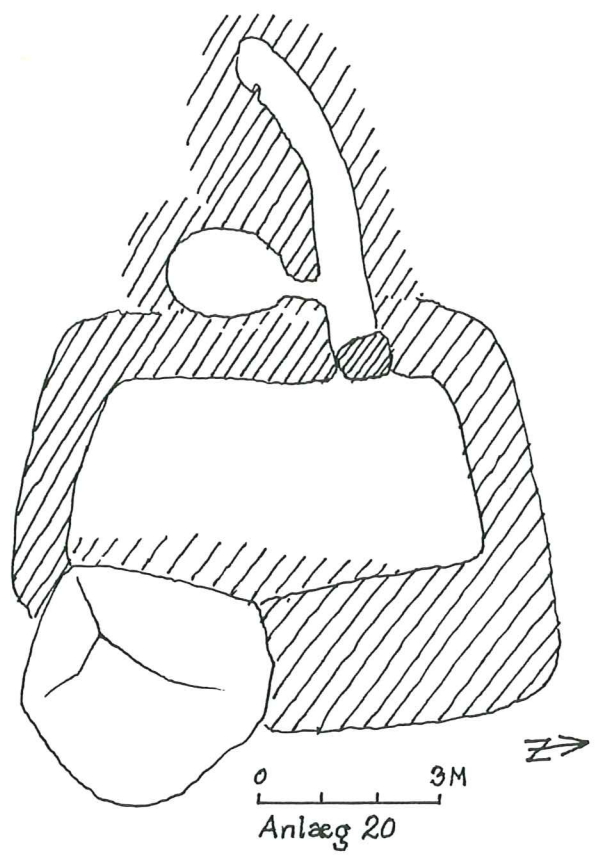
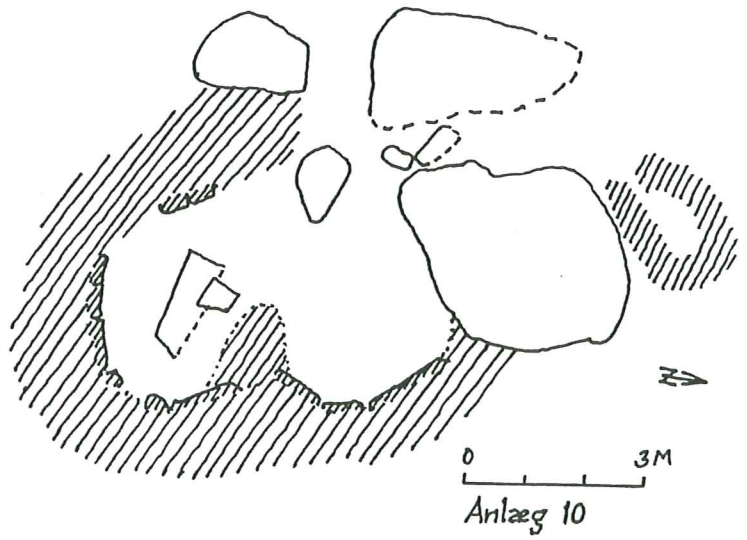
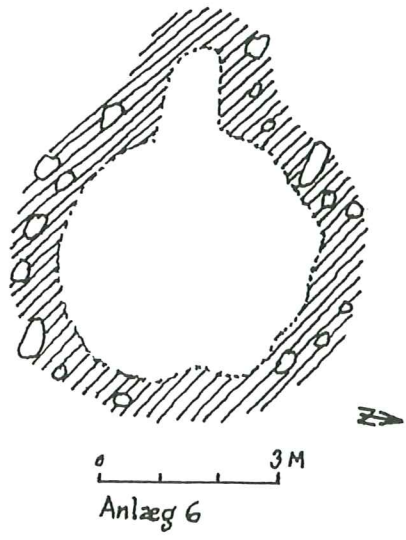
60V2-II-521 omfatter 18 anlæg nær fundamentet af det sandsynlige norrøne pakhús Ø221a:

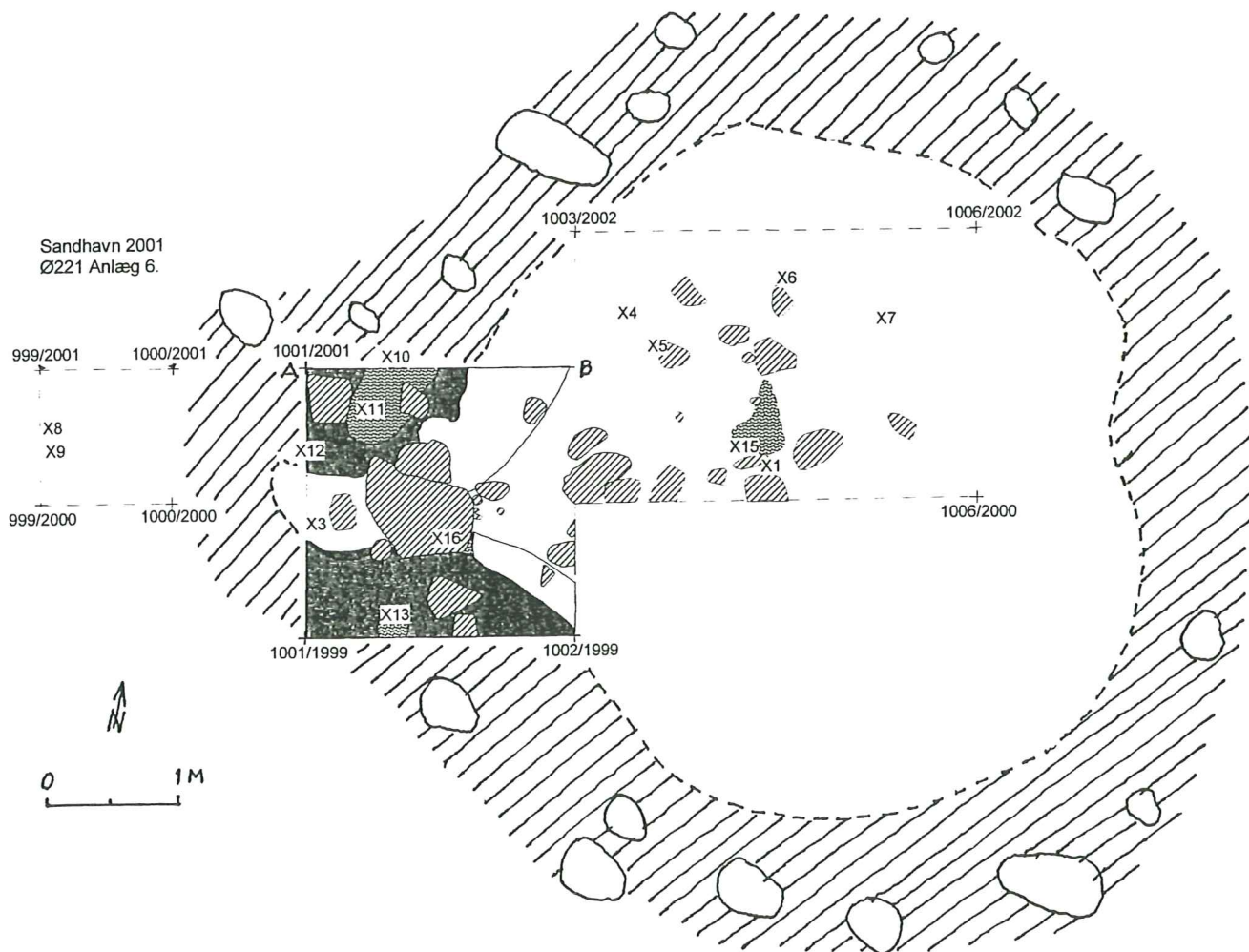
Fem ældre teltfundamenter, to grave hvoraf den ene er stendækket omgivet en stensat, rektangulær kant (på oversigtsskitserne markeret med et kors), seks velbyggede huler/jægerly anlagt under store klippeblokke, tre depoter samt to stenfundamenter af uvis funktion (varde?).

60V2-II-522 omfatter fem anlæg sydvest for de norrøne fåreholderanlæg Ø221b:

To rævefælder, en hule/jægerly, et stenfundament (varde?) umiddelbart syd for elvmundingen og et stenopbygget bassin i det gamle elvleje, hvor dette gennembryder endemorænen, og er i sin konstruktion at sammenligne med en (norrøn?) ørredfisketrappe.

Arkæologiske undersøgelser

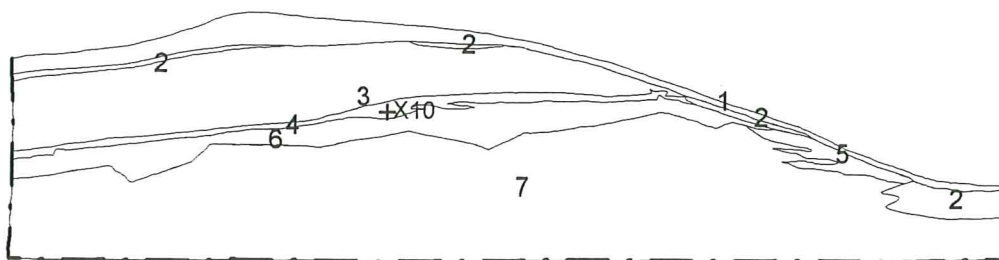
Anlæg 6

Beskrivelse:

Tomten ligger på flad græsmark ud mod Sandhavn bugten. Et vandløb munder ud i bugten umiddelbart syd for tomten, der fremstår som en tydelig, næsten cirkulær fordybning i terrænet på ca. 410 x 430 cm. En næsten 150 cm husgang udgik fra rummets vestlige side orienteret mod kysten. I et ca. 50 cm bredt bælte omkring tomten kunne iagttages den svage kontur af en egentlig vægopbygning på hvis midte lå en del større sten bevokset med skorpelav. Foran tomten antydede vegetationen tilstedeværelsen af en mødding. Tomtens vestlige del rummede indgangspartiet, og centralt i dette lå en stor, flad flise, der formodes at være en trædesten. På begge sider af denne iagttoges massive tørveopbyggede vægge, som kunne følges langs hele tomstens indre periferi. Toppen af vægtørvene tegnede sig som et kompakt humuslag, der let adskiltes fra det overliggende vegetationslag. I dette øvre tørvslag kunne der enkelte steder iagttages tydelige enkelttørv. Under dette øverste tørvslag sås flere på hinanden følgende tørvslag, der viste sig som skiftende lag af mørkebrun humus og lysegrå sandlag. Tørvemuren er tydeligvis flydt ned i tomten efter bosættelsens ophør og overlejrer dele af trædestenen samt gulvfladen ud mod væggen. Endvidere overlejres trædestenens vestlige side af et indtil 6 cm tykt brandlag, som ligger under vægtørven.

I tomtens centrale del kan det oprindelige gulvlag kun iagttages i meget små partier og fremstår som en blanding af humus og sand, mørkfarvet af små trækulpartikler og enkelte stykker brændt spæk og knogle. Laget syntes maksimalt at nå en tykkelse på 2 cm. Herunder ligger urørt undergrund, der består af rødgult sandet grus. Bosættelseslaget er især i rummets centrale del overlejret af partier af gråt, finkornet flyvesand, men ses ofte direkte under vegetationslagets fede humus og rodnet. I det formodede brikseområde mod syd fandtes et homogent lag af rødt sand dog uden klar afgrænsning mod rummets centrale del.

Sandhavn 2001.
Ø221 Anlæg 6.
Profil A - B

0 0,25 0,5
meter

9/8-01 MA & HCG

Profilbeskrivelse:

Lag 1: Overfladevegetation - græs, mos og lav.

Lag 2: Flyvesand, gråt.

Lag 3: Heterogent tørvefyld med linser af hele tørv, brungult og højt sandindhold.

Lag 4: Sortbrun tørvehorisont; mod bunden et 1-2 cm tykt trækulslag. Jernnagle ved kryds.

Lag 5: Sortbrune tørvelinser med et mindre sandindhold. Vægopbygning?

Lag 6: Lysgråt sandlag, flyvesand med lidt humus.

Lag 7: Gulligbrunt undergrundssand.

Udgravnings- og registreringsstrategi:

Inden prøveudgravningen af tomten blev iværksat foretog landmåler Niels Christian Clemmesen en tætmasket GPS-opmåling af tomten, hvorfor en overfladeopmåling ikke skønnedes nødvendig. Med henblik på at udtage organisk materiale til brug for en C14 datering fra denne formodede ældste Thule tomt i Sandhavn blev udlagt to prøvefelter i henholdsvis indgangspartiet og centralt i tomten. Udgravningen havde endvidere til hensigt at klarlægge indgangspartiets arkitektoniske udformning. I løbet af undersøgelsen udvidedes de to udlagte felter til et felt. Ved udgravningen fremkom et yderst begrænset antal fund, hvorfor en kvadratmeter blev gravet i det formodede møddingsområde. Fundene blev enkeltkarteret og så vidt muligt henført til lag. Lagfølgen var ganske enkel i tomtens indre: øverst et vegetationslag, dernæst et ganske tyndt kulturlag, som i det meste af feltet var trådt ned i den underliggende sandede undergrund. Det besluttedes derfor at begrænse profilopmåling til en enkelt profil lagt i forbindelse med indgangspartiet, mens de øvrige profiler blev fotodokumenterede.

Deltagerne i udgravningen var Kristine Raahauge, Niels Algreen Møller og Martin Appelt. Profilopmåling ved H.C. Gulløv. Målestystemet er lokalt for denne tomt, udlagt med x-aksen stigende mod øst og y-aksen stigende mod nord, og indmålt i UTM-systemet ved hjælp af GPS. 1000/2000 koordinaten er nr. 673 i NCCs GPS-opmåling og 1007/2000 koordinaten er nr. 674 i NCCs GPS-opmåling; systemet er sikret med de to indmålte punkter. Sigteplanshøjden var 147,5 cm over opmålingspunktet XXX, og alle nivellementer er angivet i hele cm under denne højde.

Tegningsliste:

Plantegning 1 er udgravningsfeltet samt prøvehul i møddingen i 1:20 (ved MA og NAM).
Plantegning 2 er udgravningsfeltet i 1:20 med fund m.m. påført (ved MA). Profiltegning 1 er profil A-B i 1:10 med lagbeskrivelser (ved MA og HCG).

Fund:

- x1 er brændt spæk (koordinat 1004,47/2000,24).
- x2 er brændt knogle (koordinat 1004,31/2000,42).
- x3 er brændt spæk (koordinat 1001,07/1999,84).
- x4 er trækul (koordinat 1003,40/2001,39).
- x5 er brændt spæk (koordinat 1003,62/2001,14).
- x6 er brændt spæk (koordinat 1004,59/2001,64).
- x7 er brændt spæk (koordinat 1005,33/2001,33).
- x8 er trækul (koordinat 999,02/2000,60).
- x9 er brændt spæk (koordinat 999,12/2000,60).
- x10 er en nitteplade (koordinat 1001,72/2001,00).
- x11 er trækul fra brandlag? (Koordinat 1001,47/2000,70).
- x12 er et fedtstensskår (koordinat 1001,02/2000,39).
- x13 er en jerngenstand (koordinat 1001,65/1999,14).
- x14 er trækul (koordinat 1001,57/1999,09).
- x15 er trækul udtaget til AMS-datering (koordinat 1000,27/2000,38).
- x16 er trækul udtaget til AMS-datering (koordinat 1002,03/1999,70).

Anlæg 10

Beskrivelse:

Tomten (opmålingsskitse side 35) er anlagt mellem store klippeblokke, der mod nord og omkring indgangspartiet indgår i konstruktionen. Væggene er markeret med en solid tørveopbygning og har et tydeligt stensat indre forløb. Et par mindre blokke ses i tomtens indre. Grundplanen og den depotlignende tilbygning mod nord synes at indikere en kulturel datering til tidlig Thule. To prøvehuller blev gravet i tomtens indre og et prøvehul gravet uden for indgangspartiet.

Prøvegravning:

I. Et 40 x 70 cm prøvehul 2,5 meter uden for indgangspartiets store stenblokke. Lag 1. Overfladevegetation af frøgræsser og mos, max. 5 cm tykt. Lag 2. Mørkbrunt, homogent tørvelag af 20 cms tykkelse med enkelte trækulsspor; rødder fra overfladevegetationen i 15-20

cms dybde. Lag 3. Gråbrunt, sandet tørvelag i max. 3 cms tykkelse kunne iagttages i et 25 cm langt forløb, hvor det indkapslede: Lag 4. Brand'plet' bestående af trækulspulver af ca. 1 cms tykkelse. Lag 5. Gråhvid horisont af fint, opslemmet sand i max. 5 cms tykkelse. Lag 6. Steril undergrund af gulligbrunt, let leret sand. - Ingen synlige spor efter eskimoisk aktivitet.

II. Prøvehul i tomtens sydlige rum under en mindre sten. Mange mindre sten i tørvefyld. Lagfølgen udgjordes dernæst af ca. 10 cm kulturjord iblandet trækulspulver og lagdelt struktur af tørvelinser; nederst sås et max. 1 cm tykt brandlag af trækulspulver. Derunder fremkom gulligbrunt, let leret sand, som iagttaget i lag 6, prøvehul I. - Ingen synlige spor efter eskimoisk aktivitet.

III. Prøvehul i tomtens nordlige rum. Kulturjord max. 15 cm tykt med mindre sten og en enkelt, ubearbejdet stump træ. Ingen brandpletter. Laget overlejrer direkte den gulligbrune, grusede undergrund. - Ingen synlige spor efter eskimoisk aktivitet.

VI. KONKLUSIONER

Sommerens besigtigelser fulgte i vid udstrækning de anbefalinger, som blev fremlagt i rapport over berejsningen 2000 (jvf. Gulløv 2000: 35-36). Med mindre korrektioner kan oversigten over pladser med tomter med tidlig Thule arkitektur opgøres til 23 mod tidligere 24, idet pladsen Innarsuit, 60V2-II-12, udgår af den tidligere liste (op.cit., p. 30).

Tidlig Thule i Sydgrønland

Den samlede oversigt fremgår af følgende korrigerede liste:

	Antal og grundplan			i alt
	cirkulær	dobbelt	kløverblad	
1. Qassimiut, 60V1-I-125	1	-	-	1
2. Upernivik, 60V1-I-87 b)	-	10	-	10
3. Qarmannuguit, 60V1-I-81	2	-	-	2
4. Qooroq, 60V1-I-70	1	-	-	1
5. Qoornoq, 60V1-I-107 a)	2	-	-	2
6. Narsarsuaq, 60V1-I-63 ab)	2 c)	2	-	4
7. Tuttutuup Isua, 60V1-I-60 b)	5	3 c)	-	8
8. Illutalik, 60V1-I-51 b)	5 c)	5 c)	-	10
9. Uigorleq, 60V1-I-113 b)	1	1	-	2
10. Qaarusuarmit, 60V1-I-504 ab)	3	1 c)	-	4
11. Itilleq, 60V2-IV-34 ab)	1	-	-	1
12. Kapuivik, 60V2-IV-25 a)	1	-	-	1
13. Illunnguaq, 60V2-III-69 a)	2	-	-	2
14. Pernera, 60V2-IV-14 a)	1	-	-	1
15. Uunartoq, 60V2-IV-1 b)	6	4 d)	2	12
16. Illorpaat, 60V2-III-53	1	-	-	1
17. Sermilik, 60V2-II-24	2	-	-	2
18. Umiarsuk, 60V2-III-24 ab)	2	1 c)	-	3
19. Itilleq, 60V2-III-12	1	-	-	1
20. Sandhavn, 60V2-II-15 ab)	1	1	-	2
21. Kuummiut, 59V1-IV-12	1	2	-	3
22. Anorliuitsoq, 60V2-II-15 b)	3 c)	3	1	7
23. Eggers Ø, vest. 59V1-I-21	1	-	-	1
	45	33	3	81

a) Ved eller i nordbotomter.

b) Arkæologiske undersøgelser.

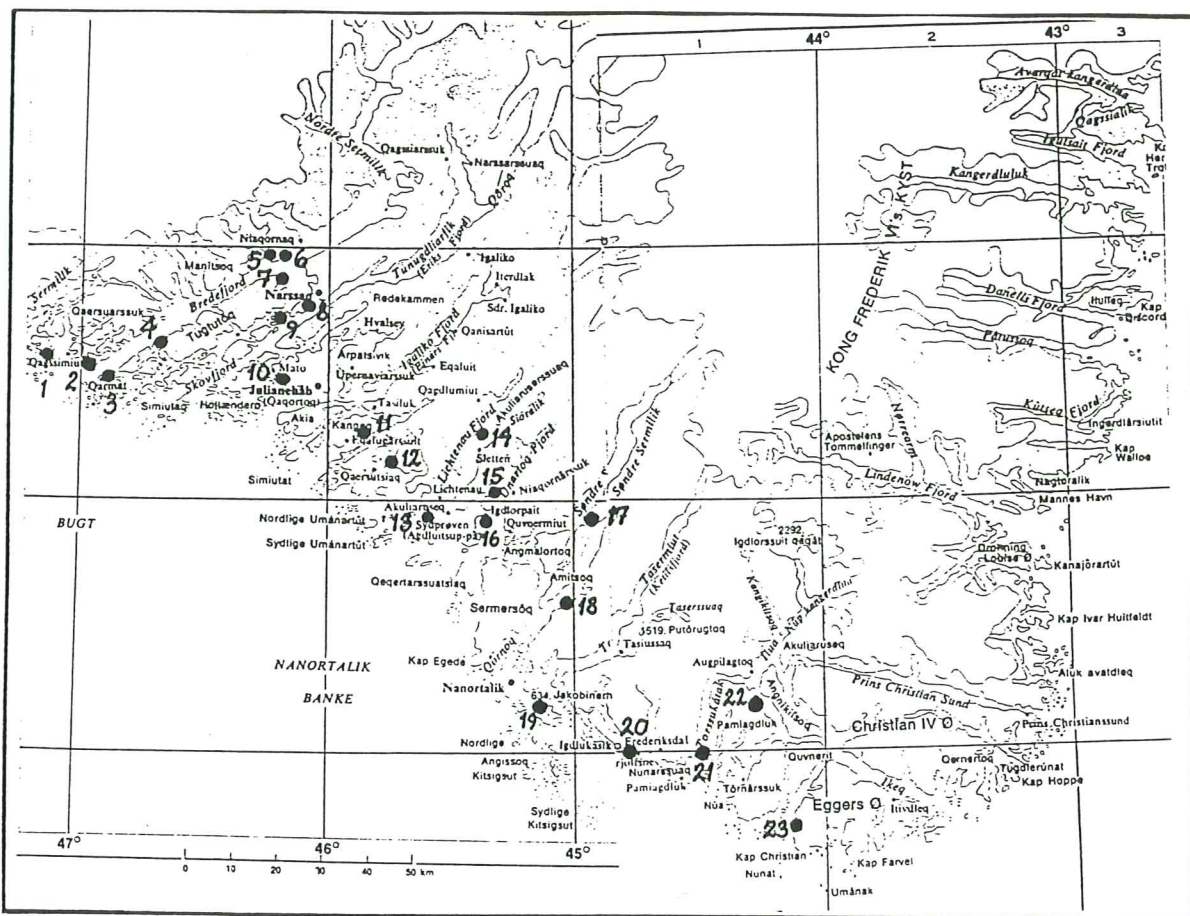
c) Heraf en Ruin Island type med indvendig køkkenniche.

d) Heraf to Ruin Island typer med indvendig køkkenniche.

Bebyggelsesgeografi

Fra tidlig Thule kendes der nu 45 tomter med afrundet til cirkulær grundplan, 33 tomter med to rum eller såkaldte dobbelthuse og tre tomter med tre rum eller såkaldte kløverbladshuse, hvoraf det ikke kan udelukkes, at tomten på Anorliuitsoq (anlæg 12) er et dobbelthus med køkkenniche. Alle er velkendte fra pladser på vestkysten og op til Thule distriktet. Antallet af ældre tomter kan sandsynligvis forøges og skulle således søges under de nyere anlæg, eksempelvis på **1, 7, 8, 11, 13, 15** og **22**.

Bebyggelsen grupperer sig som tidligere anført (Gulløv 2000: 31) om (I) skærgårdslokaliteten ved Upernivik/Qassimiut med fire pladser og 14 tomter, (II) omkring Narsaq Sund til Mato i syd med seks pladser og 30 tomter, (III) omkring fjordmundingerne ved Sydprøven og Sermilik med syv pladser og 22 tomter, samt (IV) Kap Farvel regionen med fire pladser og 13 tomter.

Bopladsstruktur

Anlæg fra tidlig Thule befinder sig her - som det er tilfældet andre steder langs Grønlands kyster - i en vis afstand fra kysten, og oftest er de blandt de højest beliggende med yngre tomter placeret neden for og nærmere havet. Der er til dato foretaget arkæologiske undersøgelser på elleve lokaliteter, disse er - med reference til ovenstående liste - pladserne **2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 18, 20** og **22**. Den oftest forekommende grundplan er afrundet til cirkulær, som - med undtagelse af Upernivik (2) - findes overalt. Imidlertid udskiller de store

tomter med næsten cirkulære omkredse sig fra de øvrige ved at have en diameter ca. 5 meter og er foreslået at have fungeret som qassi (Gulløv 1988; Mathiassen 1936: 51). De skulle således vidne om en mere permanent social struktur i regionen og ses tydeligst på Tuttutuup Isua (7), Illutalik (8), Itilleq (11) og Anorliuitsoq (22). Datering af disse foreligger kun fra Itilleq, som er fra 1500tallet (Gulløv 2000: 33). De øvrige tomter med lignende grundplan er noget mindre, enkelte er opført næsten udelukkende af tørv (Sandhavn, anlæg 6, og Anorliuitsoq, anlæg 2), og denne lettere 'konstruktion' synes at pege på en kortvarig bosættelse (sommer?).

Dateringer - diskussion

Vedbestemmelse af de indsamlede botaniske prøver er foretaget af Claus Malmros, NNU. AMS-dateringerne er udført af dr. P.M. Grootes, Leibniz Labor für Altersbestimmung und Isotopenforschung, Christian-Albrechts-Universität, Kiel.

Anorliuitsoq (60V2-II-15) anlæg 2 (22). Fra tomtens indre opsamledes trækul af *Larix/Picea* (lærk eller gran) og en ikke forkullet gren med ca. 10 årringe af *Juniperus communis* (ene). AMS-datering af *Juniperus communis* (x5): 621±35 BP; cal AD 1312, 1354, 1387; cal AD 1299-1331 & 1341-1374 & 1376-1397 (1 sigma); cal AD 1291-1407 (2 sigma).

Anorliuitsoq (60V2-II-15) anlæg 10 (22). Fra tomtens kogeniche opsamledes trækul af *Populus sp.* (asp) og *Larix/Picea* (lærk eller gran) samt delvis forkullet kvist med ca. 15 årringe af *Betula nana* (dværgbirk).

AMS-datering af *Betula nana*: 347±26 BP; cal AD 1516, 1598, 1618; cal AD 1482-1525 & 1557-1631 (1 sigma); cal AD 1460-1639 (2 sigma).

Anorliuitsoq (60V2-II-15) anlæg 10 (22). Fra prøvefelt i tomtens indre opsamledes trækul af *Larix/Picea* (lærk eller gran) og *Salix cf. arctica* (pil, formentlig arktisk pil).

AMS-datering af *Salix cf. arctica* (x2): 302±30 BP; cal AD 1535, 1536, 1637; cal AD 1521-1581 & 1626-1644 (1 sigma); cal AD 1486-1604 & 1607-1656 (2 sigma).

Sandhavn (59V1-IV-17) anlæg 6 (20). Fra tomtens indre trædeflade (x4) opsamledes trækul af *Betula sp.* (birk), fra gulvlaget (x15) opsamledes trækul af *Betula sp.* (birk) og *Larix/Picea* (lærk eller gran), og fra indgangspartiet (x16) opsamledes trækul af *Betula sp.* (birk) og *Larix/Picea* (lærk eller gran).

AMS-datering af *Betula sp.* (x4): 797±37 BP; cal AD 1257; cal AD 1216-1277 (1 sigma); cal AD 1164-1169 & 1185-1285 (2 sigma).

AMS-datering af *Betula sp.* (x16): 628±25 BP; cal AD 1304, 1366, 1385; cal AD 1300-1327 & 1346-1374 & 1377-1393 (1 sigma); cal AD 1294-1333 & 1337-1400 (2 sigma).

Til overstående skal tilføjes prøverne fra Qaarusarmiut (10) og Itilleq (11) (jvf. Gulløv 2000: 33) med nytilkomne dateringer:

Qaarusarmiut (60V1-I-504) eskimoisk dobbelthus med køkkenniche, brændt faunamateriale. AMS-datering af ekstraheret fedtstof, prøve A: 902±28 BP; cal AD 1160; cal AD 1042-1092 & 1118-1140 & 1154-1164 & 1167-1188 (1 sigma); cal AD 1032-1216 (2 sigma).

Prøve A reservoirberegnet: 492±100 BP; cal AD 1300-1500 & 1600-1620 (68,2%); cal AD 1290-1640 (95,4%).

VIII. KILDEHENVISNINGER

Bak, Ove

1968ff Rejserapporter og registreringer. - Jr.nr. 33-1 & 33-158, Grønlandssekretariatet, Nationalmuseet.

1972 Nordboruiner ved Kap Farvel. Beskrivelse af den sydligst lokaliserede bebyggelse fra nordbotiden i Grønland (B111). - Tidsskriftet Grønland 1972, pp. 347-351.

Gulløv, Hans Christian

1988 Where is the Greenlandic *qassi*? - a study of settlement structures. - *Folk* vol. 30: 181-200.

1995 "Olden times" in Southeast Greenland: New archaeological investigations and the oral tradition. - *Inuit Studies* 19(1): 3-36.

1999 Berejsning og undersøgelser i Qaqortoq, Narsaq, Nanortalik og Ammassalik kommuner, sommeren 1999. Feltrapport fra en rejse med M/S Signe Rink fra Nuuk til Reykjavík. - Etnografisk Samling, Nationalmuseet.

2000 Arkæologiske Undersøgelser i Sydgrønland. Rapport om berejsningen i Narsaq, Qaqortoq og Nanortalik kommuner, sommeren 2000. - SILA & ES, Nationalmuseet.

Mathiassen, Therkel

1936 The Eskimo Archaeology of Julianehaab District. - *Meddelelser om Grønland* 118(1): 1-141.

1936a The Former Eskimo Settlements on Frederik VI's Coast. - *Meddelelser om Grønland* 109(2): 1-58.

AMS-datering af ekstraheret fedtstof, prøve B: 1122±30 BP; cal AD 899, 920, 957; cal AD 891-979 (1 sigma); cal AD 784-786 & 835-835 & 879-994 (2 sigma).

Prøve B reservoirberegnet: 712±100 BP; cal AD 1220-1400 (68,2%); cal AD 1040-1090 & 1120-1430 (95,4%).

A + B er ekstraheret fra samme prøve, hvis fælles reservoir alder ligger i perioden 1290-1430 (95,4%).

Itilleq (60V2-IV-34). Fra husgang til stor, cirkulær tomt stammer *Betula nana*.

AMS-datering af *Betula nana* (Gulløv 2000: 33): 338±27 BP; cal AD 1519, 1591, 1623; cal AD 1486-1530 & 1546-1635 (1 sigma); cal AD 1469-1642 (2 sigma).

Diskussion

Der foreligger dateringer af fem anlæg fra fire eskimoiske lokaliteter i det sydligste Grønland, dvs. i den norrøne Østerbygd. Med undtagelse af Qaarusarmiut ved Mato vest for Qoqortoq er alle dateringer udført på lokale træsorter.

Fra anlæg 6 i Sandhavn kommer to dateringer, der ligger i hvert sit århundrede. Prøven fra trædefladen i tomtens indre dateres til 1200tallet, mens prøven fra indgangspartiet dateres til 1300tallet. Da der kun kunne påvises én beboelsesfase i tomten, hvis lette konstruktion næppe kan sandsynliggøre en anvendelse i både 1200- og 1300tallet, må den ene prøve formentlig have en sekundær tilknytning til anlægget. Foruden Sandhavn anlæg 6 kan også Anorliuitsoq anlæg 2 og Qaarusarmiut dateres til 1300tallet.

Ingen dateringer ligger entydigt i 1400tallet, mens begge dateringer af anlæg 10 fra Anorliuitsoq overvejende ligger i 1500tallet. Det samme er tilfældet med den qassi-lignende tomt fra Itilleq. Det kan således sandsynliggøres, at 1300tals dateringerne fra Anorliuitsoq anlæg 2, Sandhavn anlæg 6 og Qaarusarmiut viser, at inuit må have indfundet sig i det sydligste Grønland, mens nordboerne endnu befandt sig i Østerbygden. Der kan imidlertid endnu ikke siges noget om varigheden af denne samtidighed.

Den indvendige kogeniche, som karakteriserer Ruin Ø fasen af tidlig Thule, findes i Sydgrønland også i brug i 1500tallet; samme århundrede som brugen af den qassi-lignende tomt fra Itilleq.

I alle de tre sydligste, daterede tomter fandtes jernnagler, som må antages at være af norrøn oprindelse.

VII. FORSKNINGSPLANER

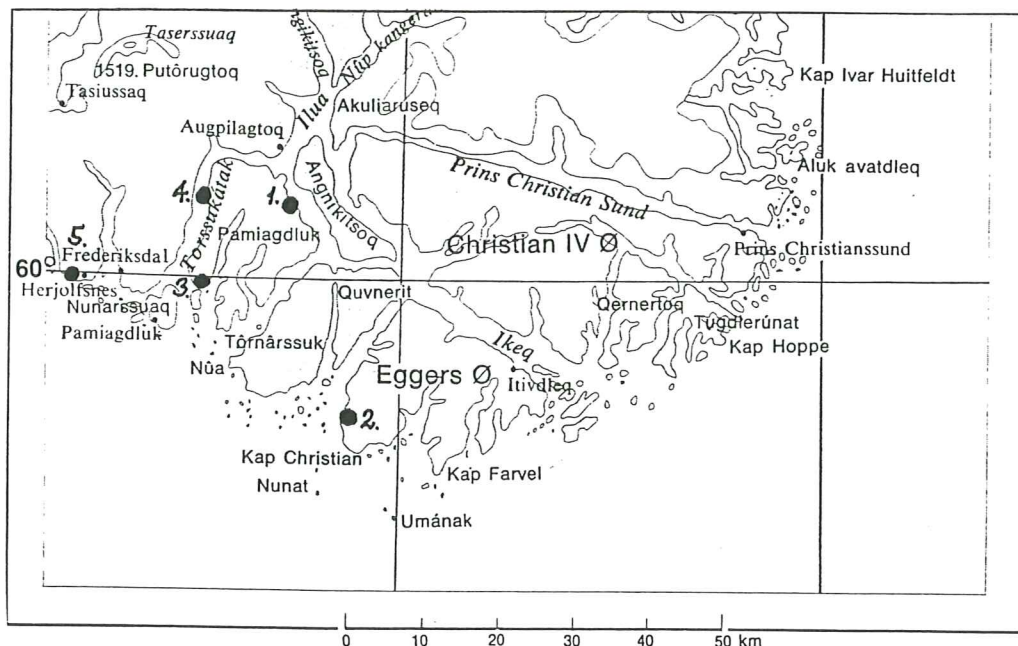
Med udgangspunkt i anbefalingerne i rapporten om de indledende undersøgelser i Sydgrønland (Gulløv 2000: 34-38) havde feltarbejdet 2001 to formål:

1. Besigtigelse af lokaliteter med oplysning om tomter med tidlig Thule karakteristika.
2. Arkæologiske undersøgelser af tomter på Anorliuitsoq og Sandhavn.

Ad. 1. Besigtigelsen blev gennemført med påvisning af 13 tomter, hvoraf fire blev prøvegravet. Organisk materiale fra tre tomter blev indsamlet. Oplysning om den tidlige Thuletomt (anlæg 2) på Innarsuit, 60V2-II-12, kunne ikke verificeres. Det samme gælder for anlæggene 1 og 2 på Eggers Ø, 59V1-I-21, der med samme konstruktion og tilstand genfindes på sydøstkysten (jvf. Avaqqat syd (Mathiassen 1936a: 19-21) og Illuluarsuk (Gulløv 1995: 16)). Formentlig repræsenterer disse tomter et østfra kommende islæt i bebyggelsesgeografien.

Ad. 2. De arkæologiske undersøgelser af tomterne på Anorliuitsoq og Sandhavn viste, at den tidligste bosættelse havde fundet sted i 1300tallet. Dog forblev spørgsmålet om konstruktion ubesvaret, hvorfor en total udgravning af anlæg 10 på Anorliuitsoq og anlæg 6 på Sandhavn indgår i planen for den kommende felt sæson.

Feltsæsonen 2002 vil også omfatte arkæologiske undersøgelser med efterfølgende datering af de nyregistrerede anlæg på Kuummiut, 59V1-IV-12, samt prøvegravning ved kysten foran Illussat, 60V2-II-26, hvor der blev opsamlet et knivblad fra Dorset.

Forskningsplaner for 2002 omfatter følgende pladser og formål:

1. Anorliuitsoq (60V2-II-15) anlæg 10 og 11 eller 12. Konstruktion og AMS-datering.
2. Eggers Ø (59V1-I-21) anlæg 1 og 4. Konstruktion og AMS- samt typologisk datering.
3. Kuummiut (59V1-IV-12) anlæg 2 og 3. Konstruktion og AMS-datering.
4. Illussat (60V2-II-26). Påvisning af Dorsetstruktur og AMS-datering.
5. Sandhavn (60V2-II-15) anlæg 6. Konstruktion og typologisk datering.